

Zavod za javno zdravstvo Brodsko-posavske županije

**RIZIČNO PONAŠANJE MLADIH U
BRODSKO-POSAVSKOJ ŽUPANIJI**

Slavonski Brod, 2015.

RIZIČNO PONAŠANJE MLADIH U BRODSKO-POSAVSKOJ ŽUPANIJI

Zavod za javno zdravstvo Brodsko-posavske županije
Služba za zaštitu mentalnog zdravlja, prevenciju i
izvanbolničko liječenje ovisnosti

Slavonski Brod
lipanj 2015.

Izdavač:

**ZAVOD ZA JAVNO ZDRAVSTVO
BRODSKO-POSAVSKE ŽUPANIJE**

www.zzjzbpz.hr

**Služba za zaštitu mentalnog zdravlja,
prevenciju i izvanbolničko liječenje ovisnosti**

Urednici:

Irena Jurišić, dr.med

Doc.prim.dr.sc. Ante Cvitković, dr.med. *

Autori:

Ivana Bencun, mag.psych.

Irena Jurišić, dr.med.

Anketu osmislile, pripremile i provele djelatnice

Službe za zaštitu mentalnog zdravlja, prevenciju i izvanbolničko liječenje ovisnosti

Statistički obradila:

Ivana Bencun, mag.psych.

Ispitivanje provedeno uz potporu Ministarstva zdravlja

Tisak: Best Tiskara, Slavonski Brod

Naklada 250 primjeraka

ISBN 978-953-56801-1-6

Tiskano u lipnju 2015.g.

*Zavod za javno zdravstvo Brodsko posavske županije, Sveučilište J. J. Strossmayer, Medicinski fakultet u Osijeku

SADRŽAJ

1. PREDGOVOR	6
2. UVOD	9
3. CILJ I PROBLEMI ISPITIVANJA	13
4. METODA	14
4.1. Sudionici.....	14
4.2. Instrumenti i postupak	16
5. REZULTATI	17
5.1. Iskustva i navike konzumiranja duhanskih proizvoda.....	20
5.2. Iskustva i navike konzumiranja alkoholnih proizvoda	24
5.3. Iskustva i navike konzumiranja droga	29
5.4. Iskustva i navike kladenja.....	33
5.5. Iskustva i navike spolnih odnosa	35
5.6. Dodatne karakteristike pojedinih područja života mladih	39
6. RASPRAVA I ZAKLJUČAK	44
7. LITERATURA	48

1. PREDGOVOR

Primarni ciljevi Službe za zaštitu mentalnog zdravlja, prevenciju i izvanbolničkog liječenja ovisnosti Zavoda za javno zdravstvo Brodsko-posavske županije su prevencija i izvanbolničko liječenje ovisnosti, dijagnosticiranje ovisnosti, rad s konzumentima i ovisnicima, unaprjeđenje i očuvanje mentalnog zdravlja, rano otkrivanje, liječenje i rehabilitacija duševnih poremećaja te preventivne aktivnosti. U sklopu Službe djeluje i *Savjetovalište za mlade* koji obuhvaća psihosocijalni tretman i savjetovališni rad s djecom, mladima i odraslima te njihovim članovima obitelji. Razlozi dolaska korisnika u Službu su različiti: adolescentne krize, izostanci iz škole, loš uspjeh u školi, problemi i poremećaji u ponašanju, eksperimentiranje s drogama, prekomjerne konzumacije alkohola, problematično kladenje, psihičke smetnje koje su uzrokovane obiteljskim problemima, poremećaji prilagodbe (npr. gubitak posla, smrt bliske osobe, razvod), psihičke smetnje uzrokovane stresom (reaktivna psihička stanja), anksiozni poremećaji, poremećaji raspoloženja, poremećaji spavanja, seksualnog funkcioniranja, hranjenja i sl. Timski rad koji objedinjuje znanja i iskustva iz područja medicine, socijalne skrbi, psihologije i psihoterapije omogućava multidisciplinarni pristup u liječenju i tretmanu naših korisnika. Težimo stalnom usavršavanju i razvijanju radne sposobnosti radi što uspješnije i produktivnije zaštite i očuvanja psihičkog i fizičkog zdravlja naših pacijenata.

Među osnovnim aktivnostima Službe svakako je suzbijanje i sprječavanje pojave ovisnosti i rizičnog ponašanja djece i mladih. Istraživanja su pokazala da otprilike 12 do 27% djece i adolescenata osjeća poteškoće vezane uz njihovo mentalno zdravlje kao što su depresija, anksiozna stanja, emocionalne poteškoće, poremećaji u ponašanju i slično, a svega samo jedna trećina onih koji trebaju, dobije pomoć.

Mentalno zdravlje je stanje dobrobiti, važan izvor snage i sigurnosti u kojem svaki pojedinac ostvaruje svoje potencijale, može se nositi s normalnim životnim stresom, zadovoljan je i pozitivan, sposoban ostvariti zadovoljavajuće prijateljske odnose s drugim ljudima, radi produktivno te je sposoban pridonositi zajednici. Mentalni poremećaji se definiraju kao psihološka i biološka disfunkcija, odnosno disfunkcija u ponašanju pojedinca te

uključuju niz smetnji od poremećaja afekta, opažanja, mišljenja, inteligencije, pažnje, nagona i volje, do poremećaja svijesti i njihove kombinacije.

Problemi i poteškoće uočene u dječjoj dobi mogu značajno smanjiti broj i intenzitet psihičkih poremećaja u odrasloj dobi. U današnje vrijeme odgajati dijete znači "boriti se" i suočiti ne samo sa svojim djetetom već i s čitavom djetetovom generacijom i novim sustavom vrijednosti. Roditeljima, pa i stručnjacima koji rade s djecom i mladima može se činiti da je sav njihov trud u uzaludan i da su nemoćni pred mnogim promjenama i zahtjevima društva koji utječu na djecu i mlade. Prije nego što dijete odraste u zrelu osobu ono neizbježno prolazi kroz burno razdoblje adolescencije. Kao adolescenti mlade osobe suočavaju se s jednim od glavnih obilježja ovog razdoblja, a to je konflikt između potrebe za samostalnošću i ovisnosti o drugim osobama. Mlada osoba tako pokušava razviti vlastiti identitet neovisan o obitelji, što dovodi do napuštanja dječjih, pa tako i roditeljskih te traženja vlastitih pogleda na svijet. Interesi mladih sve više se šire na odnose i aktivnosti izvan obiteljskog doma izvan kojeg roditelji imaju sve manju kontrolu. S druge strane, adolescencija je i razdoblje u kojem se od mladih očekuje da preuzmu veću odgovornost za svoje ponašanje. S jedne su strane tako roditelji koji očekuju veću odgovornost, a s druge adolescenti koji sukladno tome očekuju, i zahtijevaju, veću slobodu.

Adolescencija je vrlo važno razdoblje porasta individualizacije i odvajanja od roditelja što se svakako odražava i na odnos roditelja i njihove djece. Sve su češći sukobi i razilaženja u mišljenju. Razgovori se pretvaraju u razmirice, a pokušaji roditelja da ostanu informirani o aktivnostima i životu svoje djece adolescenti često tumače kao kontroliranje ili pretjeranu znatiželju o područjima u kojima se pokušavaju osamostaliti. U burnom razdoblju adolescencije događa se tako i porast rizičnog ponašanja kao što je eksperimentiranje s raznim sredstvima ovisnosti, pri čemu roditelji i drugi odrasli uključeni u živote mladih često ostanu zakinuti za informacije u kojoj mjeri se zapravo i koliko često takva rizična ponašanja javljaju.

Upravo zbog navedenog, od iznimne je važnosti usmjeriti rad i djelatnost na rano otkrivanje rizika i poteškoća te ranu intervencije i psihosocijalni tretman djece i adolescenata s poremećajima u ponašanju i problemima mentalnog zdravlja. Na taj način, društvo zajednički djeluje u cilju dobrobiti djece i mladih te pomaže u očuvanju njihova mentalnog zdravlja.

U lipnju 2014. godine Služba je, pod pokroviteljstvom Ministarstva zdravlja, započela s provođenjem projekta „*Zaštita mentalnog zdravlja, prevencija i liječenje ovisnosti u Brodsko-posavskoj županiji*“. U sklopu projekta, između ostalih aktivnosti, planirana je i izrada ovih brošura s rezultatima anketnog ispitivanja rizičnog ponašanja mladih Brodsko-posavske županije. Cilj je bio ispitati iskustva, navike i rizična ponašanja učenika srednjih škola te ustanoviti potencijalni trend i promjene u rizičnom ponašanju mladih kroz njihovo odrastanje. Brošura je izrađena s ciljem informiranja šire javnosti o rezultatima ispitivanja, a u svrhu osvještavanja, educiranja i daljnjeg planiranja preventivnih aktivnosti.

2. UVOD

Navike i ponašanje učenika mogu utjecati na njihovo zdravstveno stanje. Stoga nam ispitivanja o pušenju cigareta, konzumaciji alkohola i droga, klađenju, spolnom ponašanju, te zadovoljstvo životom daje smjernice za daljnje preventivne aktivnosti kao i mjere za promicanje zdravlja. Također obavještavanjem javnosti i svih stručnjaka koji se bave djecom i mladima ispitivanja čine temelj za razvoj programa i aktivnosti zdravstvenog odgoja.

Pušenje cigareta je jedan od vodećih uzroka smrti, ali se za razliku od nekih drugih može spriječiti. U Republici Hrvatskoj, prema istraživanju iz 2011.g. koje je proveo Institut društvenih znanosti Ivo Pilar¹ puši 39,7 % muškaraca i 32,9 % žena. Iako se ovisnost i utjecaj na zdravlje kroz razvoj kroničnih bolesti uočava u odrasloj dobi, stvaranje navike počinje uglavnom u adolescenciji. Većina ovisnika o nikotinu su prošli period od prve cigarete do razvoja ovisnosti u dobi do 18 godina.

Pijenje alkohola ima svoje duboke korijene u kulturi mnogih naroda, a pijenje alkohola, prekomjerna konzumacija i ovisnost o alkoholu su veliki javnozdravstveni problem. Prema istraživanju Instituta za društvene znanosti Ivo Pilar¹ 86,4% ispitanika u dobi od 15-64 godina je tijekom života konzumiralo alkohol. Najveći broj ispitanika (40,9%) naveo je dob prve konzumacije između 15 i 17 godina. Konzumacija alkohola kod mladih se povezuju s ostalim rizičnim ponašanjima, te prometnim nesrećama, delikventnim ponašanjem i kriminalnim radnjama. Neiskustvo, nenaviklost i negiranje rizika često dovodi do potencijalno opasnih stanja opijenosti.

Isto istraživanje navodi kako je 16% ispitanika u dobi od 15-64 godine bar jednom u životu probalo neku ilegalnu drogu, a najčešća je kanabis (marihuana). Najveći broj ispitanika prvi je put probalo drogu u dobi od 16 do 19 godina. Prosječna dob prvog uzimanja je 16,1 godina. Iako se u zadnje vrijeme sve češće negira štetno djelovanje marihuane, te su aktualne rasprave o legalizaciji (bilo u medicinske svrhe ili potpuno) ipak postoje dokumentirane

činjenice o negativnim zdravstvenim i pravnim posljedicama zbog konzumacije u adolescentnoj dobi.

Kockanje i klađenje je danas legalno i široko dostupno. Svjedoci smo sve razvijenije propagande, ali s druge strane i prave epidemije razvoja ovisnosti o pojedinim vrstama kockanja koja nažalost još nije dovoljno prepoznata. Prema istraživanju instituta Ivo Pilar² 67% populacije Hrvatske u dobi od 15 do 64 godine je barem jednom u životu igralo neku igru na sreću.

Relevantna istraživanja o pušenju cigareta, konzumaciji alkohola i droga u kojima sudjeluje i Hrvatska, a koja služe kao jedan od temelja za izradu nacionalnih planova i aktivnosti su ESPAD i HBSC. ESPAD je europsko istraživanje u školama odrađeno u sklopu projekta europskog istraživanja o pušenju, alkoholu i drogama među učenicima u dobi od 15 do 16 godina, svake 4 godine, počevši od 1995. godine. Zadnji objavljeni rezultati su za 2011. godinu kada je u istraživanju sudjelovalo 37 zemalja.

Prema prethodno navedenom istraživanju, u prosjeku 54% učenika u zemljama sudionicama je izjavilo da je pušilo barem jednu cigaretu, 28 % u posljednjih 30 dana. Države u kojima je visok postotak pušenja u zadnjih 30 dana su Bugarska, Hrvatska, Češka, Francuska, Latvija, Monako i Slovačka. Razlike među spolovima su zanemarive. U Hrvatskoj je 41% učenika pušilo u zadnjih 30 dana.

Alkohol je barem jednom u životu prosječno pilo 87% učenika. Nacionalni prosjeci su otprilike isti za dječake i djevojčice. U većini zemalja najčešće piće predstavlja pivo, a za djevojčice u nešto više od polovice zemalja žestoka pića. Velike količine alkohola se češće konzumiraju među učenicima nordijskih zemalja i britanskim otocima, nego u zemljama smještenim na jugoistoku Europe.

Prosječni jaz između dječaka i djevojčica između 1995.g. i 2011.g. smanjio se za 12%. U Hrvatskoj je 66% učenika pilo u zadnjih 30 dana, 54% je imalo epizodno opijanje ekscesivnih količina alkohola.

Približno trećina učenika u ESPAD istraživanju kanabis doživljava vrlo dostupnim. Najčešće konzumirana droga je kanabis. Ukupno 18% učenika je izjavilo da je barem jednom probalo ilegalnu drogu tijekom života. U prosjeku je 21% dječaka i 15% djevojčica probalo ilegalnu drogu barem jednom u životu. U Hrvatskoj je 18% učenika izjavilo da je barem jednom u životu probalo ilegalnu drogu.

Prosječan udio učenika koji su kombinirali alkohol s tabletama je 6% (niži u 2011.g. nego u 1995.g), a Hrvatska je vodeća po porastu učestalosti uporabe inhalanata, 28% u 2011.g. u odnosu na 11% prema prethodnom istraživanju.

Osim ESPAD-a, drugo međunarodno istraživanje koje provodimo u Hrvatskoj je HBSC (Ponašanje u svezi sa zdravljem u djece školske dobi), a podupire ga SZO. Svrha je istraživanja pružiti uvid u zdravlje djece i adolescenata i što bolje razumjeti ponašanje u vezi sa zdravljem i stilove življenja u određenom društvenom kontekstu i okruženju⁴. Ciljne grupe su dob od 11, 13 i 15 godina, tako da će nama biti usporediva ova posljednje navedena životna dob. U Hrvatskoj je prvi put provedeno 2002., zatim 2006., 2010. i zadnji put 2014. godine. Ispituje se između ostalog i obiteljsko okruženje gdje rezultati pokazuju kako 82% djevojčica i 83% dječaka u dobi od 15 godina ima dobar odnos s majkom, a 52% djevojčica i 70% dječaka s ocem. Dobra komunikacija s roditeljima je zaštitni čimbenik za razvoj rizičnih ponašanja. Kako protječu godine istraživanja učenici u Hrvatskoj su sve zadovoljniji svojim životom, a učenici koji su više pili, pušili i konzumirali droge bili su manje zadovoljni.

Prema ovom istraživanju (rezultati istraživanja 2010.g.) jednak postotak od 62% učenika i učenica izjavljuje da je pušilo cigarete. Dječaci eksperimentiraju nešto ranije, u dobi od 11 do 13 godina. Svakodnevno puši 21% učenika i 19% učenica prvih razreda srednjih škola u Hrvatskoj. Rani početak eksperimentiranja, podržavanje vršnjaka, te nejasne poruke koji šalju roditelji i okruženje pogoduju ranom usvajanju pušačkih navika.

Prvi kontakt s alkoholom djeca imaju u vlastitom domu. Svaki treći petnaestogodišnjak i svaka deseta petnaestogodišnjakinja je 2010.g. u Hrvatskoj najmanje svaki tjedan ili češće pio/la pivo. Mladi, dakle piju bez obzira na vikend, a alkohol im je dostupan bez obzira na zakonsku regulativu. Bilježi se također porast uporabe žestokih pića. Gotovo polovica dječaka i svaka četvrta djevojčica u dobi od 15 godina izjavilo je da se u životu opilo dva i više puta. Srednja dob prvog opijanja bila je 13,7 za dječake i 14 godina za djevojčice. Podatci ukazuju da su hrvatska djeca u usporedbi s europskim vršnjacima sklonija pijenju alkohola.

Ukupno je 16% dječaka i 11% djevojčica u dobi od 15 godina barem jednom u životu probalo marihuanu, najveći broj je probao 1 do 2 puta.

Isto ovo istraživanje obuhvaća i spolno zdravlje. Navodi se kako u gotovo svim zemljama svijeta seksualna aktivnost za oba spola počinje u kasnim tinejdžerskim godinama (15-19 godina). Udio učenika u dobi od 15 godina koji su izjavili da su imali spolne odnose je 26% dječaka i 12,7% djevojčica. Hrvatski su dječaci od 37 zemalja koje sudjeluju u istraživanju na 23. mjestu, a djevojčice na 33. mjestu.

Ovi podatci međunarodnih istraživanja će u raspravi biti usporedivi s nekim rezultatima u Brodsko-posavskoj županiji, budući da nam pitanja nisu identična.

3. CILJ I PROBLEMI ISPITIVANJA

Cilj anketiranja bio je ispitati navike i ponašanje mladih Brodsko-posavske županije. Konkretnije, ispitivanje je bilo usmjereno na ispitivanje specifičnosti i razlika u iskustvu i navikama srednjoškolaca u odnosu na rizična ponašanja, prvenstveno uspoređujući rezultate učenika prvih razreda te njihove rezultate u završnim razredima, dakle s odmakom vremena.

Prioritetni problemi ispitivanja postavljeni su s ciljem utvrđivanja potencijalnih rizika u ponašanju mladih, a definirani su slijedećim redom:

- 1) Ispitati iskustva i navike, odnosno učestalost rizičnih oblika ponašanja mladih Brodsko-posavske županije u odnosu na razna sredstva ovisnosti kao što su cigarete, alkohol, droge i klađenje.
- 2) Ispitati razlike u rizičnim oblicima ponašanja mladih u odnosu na spol, dob i školu.
- 3) Ustanoviti potencijalni trend razvoja rizičnog ponašanja mladih u vremenskom periodu od početka do završetka srednjoškolskog obrazovanja.

Osim navedenih ciljeva istraživanja, obuhvaćena su i područja poput iskustava sa spolnim odnosima, izlascima u grad, odnosu s roditeljima i zadovoljstva životom pri čemu su dobiveni rezultati omogućili dodatni uvid u pojedine aspekte života mladih.

Postavljanje i definiranje ciljeva i problema istraživanja vođeni su pretpostavkama o mogućim razlikama u pojavnosti rizičnih oblika ponašanja s obzirom na spol, dob i obrazovanje te rezultatima pojedinih istraživanja (ESPAD, 2011; HBSC, 2012) koja upućuju, kako je prethodno navedeno, na učestalo rizično ponašanje mladih, prvenstveno u Republici Hrvatskoj.

4. METODA

4.1. Sudionici

Ispitivanjem je obuhvaćeno jedanaest srednjih škola Brodsko-posavske županije. Sudjelovalo je ukupno 3056 učenika. Učenici su anketirani u dva navrata. Prvi puta kada su pohađali prvi, a zatim kada su bili završni razred; treći ili četvrti ovisno o školi koju su pohađali. Neispravno ispunjene ankete isključene su iz obrade te su u nastavku prikazani rezultati 1529 učenika prvih (prosječna dob $M=14,9$ ($sd=0,53$)) i 1096 učenika završnih razreda (prosječna dob $M=18,6$ ($sd=0,87$)), dakle ukupno njih 2625. U *Tablici 1* prikazan je udio sudionika prema školama s obzirom na spol i razred.

Tablica 1 – Udio sudionika prema školama s obzirom na spol i razred (N=2625)

GRAD	ŠKOLA	SPOL (%)		RAZRED (%)		Udio učenika u ukupnom uzorku %
		M	Ž	prvi	završni	
Slavonski Brod	Obrtnička	32	68	65	35	9,8
	Industrijsko-obrtnička	92,5	7,5	57,1	42,9	15,4
	Srednja škola Matije Antuna Reljkovića*	39	61	58,6	41,4	12,9
	Ekonomsko-birotehnička	21,1	78,9	64,7	35,3	9,5
	Tehnička	71,4	28,6	51,0	49	11,7
	Klasična gimnazija fra Marijana Lanosovića*	23,8	76,3	57,8	42,2	3,4
	Gimnazija Matija Mesić	35,4	64,6	62,7	37,3	17,2
	Medicinska	23,3	76,7	100	0	4,5
Nova Gradiška	Industrijsko-obrtnička	66,9	33,1	41,9	58,1	7,3
	Elektrotehnička i ekonomska	56,1	43,9	37,4	62,6	3,5
	Gimnazija Nova Gradiška	45,5	54,5	38,1	61,9	4,8
Udio učenika u ukupnom uzorku (%)		49	51	58,2	41,8	

*Napomena: radi jednostavnijeg grafičkog prikaza u nastavku će se koristiti skraćeni nazivi za pojedine škole pri čemu će se Srednja škola Matije Antuna Reljkovića navoditi kao *Poljoprivredna škola*, a Klasična gimnazija fra Marijana Lanosovića pisat će se skraćeno s *Klasična gimnazija*. Osim toga, uz sve škole navodi će se i kratice gradova (SB – Slavonski Brod, NG – Nova Gradiška).

U analizi rezultata kao jedna od varijabli korišten i školski uspjeh učenika. Udio učenika u odnosu na školski uspjeh prikazan je u *Tablici 2*.

Tablica 2 – Udio učenika u odnosu na školski uspjeh

<i>Školski uspjeh</i>	Udio učenika (%)	Kategorije	Udio učenika prema kategorijama (%)
<i>Dovoljan</i>	1,5	Niži školski uspjeh	36,4 %
<i>Dobar</i>	35		
<i>Vrlo dobar</i>	37,7	Viši školski uspjeh	63,6 %
<i>Izvrstan</i>	25,8		

Prosječna ocjena školskog uspjeha na cjelokupnom uzorku iznosi 3,88 (sd=0,807).

S obzirom na to da udio učenika u odnosu na školski uspjeh nije podjednak u omjerima, kako bi skupine učenika bile usporedive, učenici s *dovoljnim* i *dobrim* školskim uspjehom spojeni su u kategoriju *nižeg školskog uspjeha*, dok su učenici s *vrlo dobrim* i *izvršnim* školskim uspjehom spojeni u kategoriju *višeg školskog uspjeha*. Navedene kategorije koristit će se u pojedinim analizama rezultata koji su prikazani u nastavku teksta.

4.2. Instrumenti i postupak

Za potrebe ovog ispitivanja korištena je anketa „*Navike i ponašanje mladih Brodsko-posavske županije*“ koju su osmislile djelatnice Službe. Anketa se sastojala od 43 pitanja koja obuhvaćaju iskustva i navike učenika u odnosu na duhanske i alkoholne proizvode, droge, klađenje i kockanje, izlaske u grad, spolno ponašanje, odnose s roditeljima i zadovoljstvo životom. Osim toga, prikupljeni su podaci o spolu učenika, godini njihova rođenja, školskom uspjehu, osnovnoj školi koju su pohađali i srednjoj školi u koju su išli za vrijeme anketiranja.

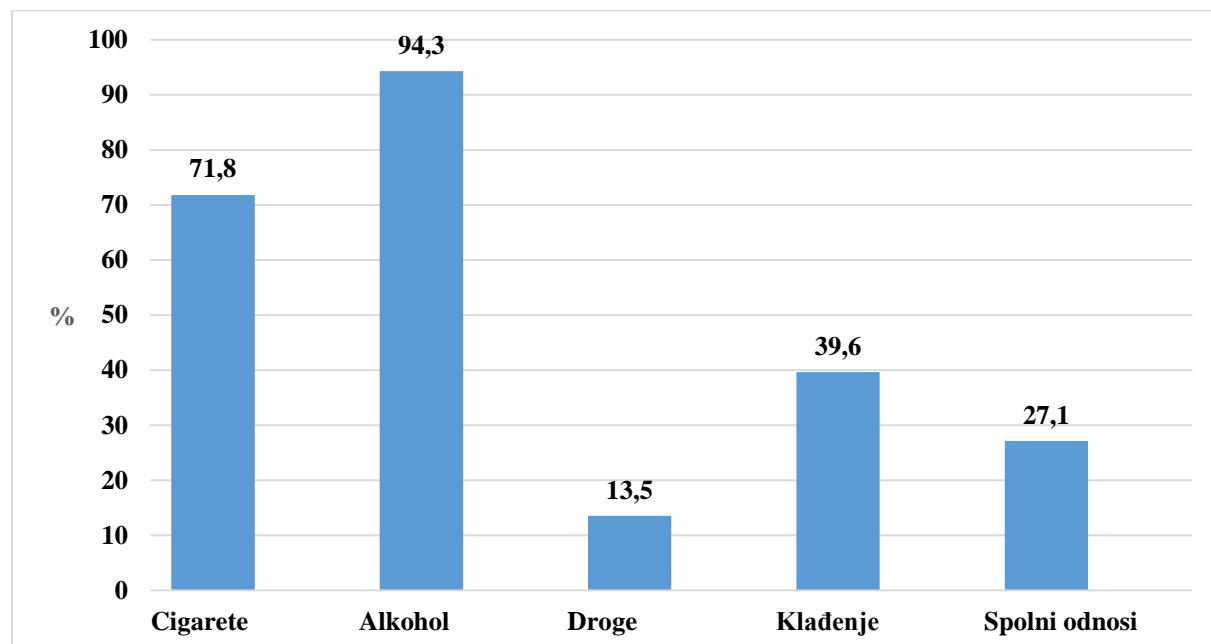
Ispitivanje je započelo 2010. godine na učenicima prvih razreda svih srednjih škola u županiji. Učenici trogodišnjih škola ponovno su anketirani u njihovom završnom, trećem razredu 2013. godine., a s učenicima četverogodišnjih škola ispitivanje je ponovljeno, i time završeno 2014.g. po završetku njihovog srednjoškolskog obrazovanja. Anketiranje se provodilo unutar pojedinih razrednih odjela, grupno, tijekom jednog školskog sata te je bilo anonimno. Obrada podataka provedena je je statističkim programskim paketom IBM SPSS Statistics 22.

5. REZULTATI

S obzirom na to da su u anketi obrađena različita područja života mladih te njihova iskustva i navike, u nastavku će biti prikazani najznačajniji rezultati prvenstveno vezani za rizično ponašanje mladih u odnosu na razna sredstva ovisnosti. Radi preglednosti, sredstva ovisnosti obrađena su po pojedinačnim odlomcima.

Prije detaljnije analize pojedinih oblika rizičnog ponašanja, *Graf 1* prikazuje postotak učenika koji su potvrdno odgovorili na pitanja "Jesi li ikada...pušio/la barem jednu cigaretu...probao/la alkohol...proba/la drogu...kladio/la se u kladionici...imao/la spolni odnos?".

Graf 1 – Udio učenika koji su potvrdili iskustvo s cigaretama, alkoholom, drogama, kladjenjem i spolnim odnosima

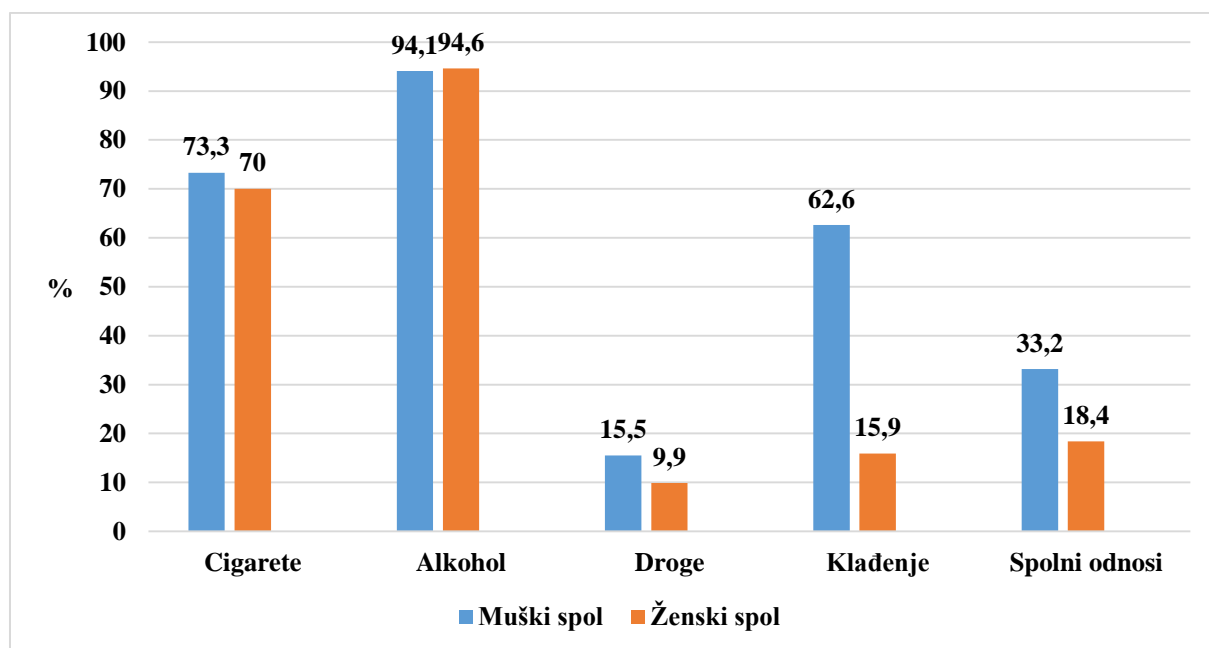

Rezultati u *Grafu 1* prikazuju postotak učenika koji su *barem jednom* u životu imali iskustvo s pojedinim sredstvima ovisnosti te su bili u prilici rizičnog ponašanja. Više od 70%

učenika izjasnilo se kako je imalo iskustvo konzumacije duhanskih i alkoholnih proizvoda što upućuje na velik broj mladih koji rano dolaze u doticaj s navedenim sredstvima ovisnosti.

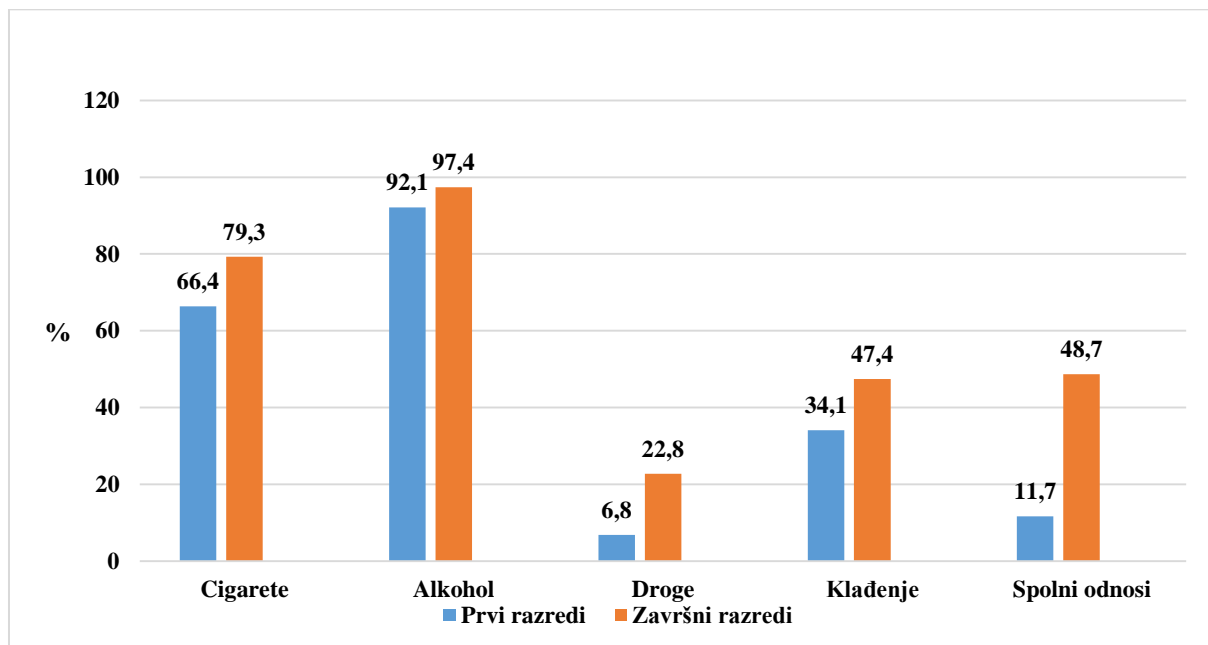
U nastavku su prikazani rezultati za ista anketna pitanja u odnosu na spol (*Graf 2*) i u odnosu na dob, odnosno razred (*Graf 3*).

Graf 2 - Udio učenika koji su potvrdili iskustvo s cigaretama, alkoholom, drogama, klađenjem i spolnim odnosima u odnosu na spol

S obzirom na spol, mladići su u gotovo svim oblicima rizičnih ponašanja u većoj mjeri potvrdili iskustvo sa sredstvima ovisnosti i spolnim odnosima. Iako je taj postotak vrlo sličan u odnosu na cigarete i alkohol i kod mladića i kod djevojaka, nešto veće razlike vidljive su u odnosu na droge, klađenje i spolne odnose (*Graf 2*). Značajnost spomenutih razlika analizirana je u nastavku prema pojedinim odlomcima, odnosno pojedinačno prema navedenim oblicima rizičnog ponašanja.

Graf 3 – Udio učenika koji su potvrdili iskustvo s cigaretama, alkoholom, drogama, klađenjem i spolnim odnosima u odnosu na dob (razred)

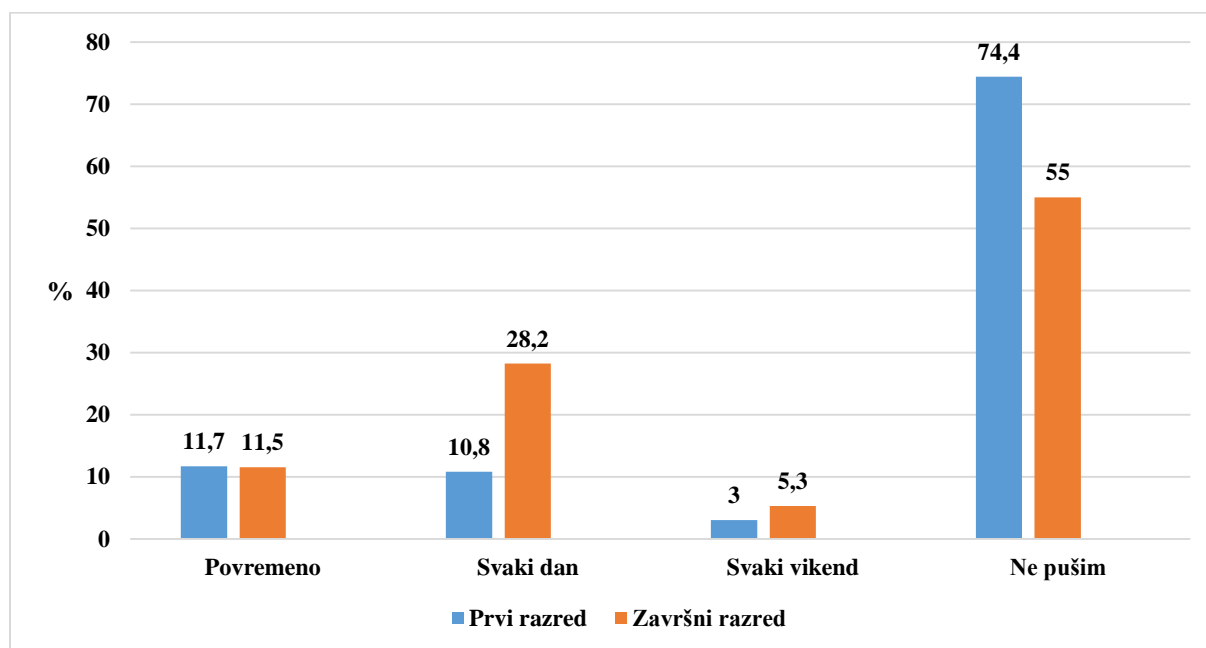
Prema rezultatima prikazanim u *Grafu 3* stariji učenici, odnosno učenici završnih razreda u većoj mjeri iskazuju iskustva s pojedinim sredstvima ovisnosti i spolnim odnosima u usporedbi s mlađim, odnosno s učenicima prvih razreda. Vidljiv je posebno znatan porast u postotku učenika u iskustvu s drogama i spolnim odnosima pri čemu je tri puta više starijih učenika probalo drogu u odnosu na mlađe, te četiri puta više stupilo u spolne odnose od početka do kraja srednjoškolskog obrazovanja. Navedeni rezultati upućuju na porast rizičnog ponašanja s dobi.

5.1. Iskustva i navike konzumiranja duhanskih proizvoda

Od ukupno 2625 učenika, njih 71,8% barem je jednom u životu probalo pušiti cigarete. Dok je u prvim razredima takvo iskustvo potvrdilo 66,4% učenika, kada su učenici bili završni razredi taj se postotak povećao na 79,3%. Drugim riječima, s vremenom dolazi do značajnog porasta broja učenika koji potvrđuju iskustvo pušenja duhanskih proizvoda ($\chi^2 = 84,937$, $p < 0,01$). 17,3% učenika prvih razreda navodi da je prvi put probalo pušiti u dobi od deset do trinaest godina, dok u završnim razredima 19,6% učenika navodi dob od petnaest godina. Navedeni rezultati su najčešće birani odgovori u odnosu na dob početka pušenja. U trenutku anketiranja, 22,6% učenika prvih i 39,3% učenika završnih razreda potvrdilo je nastavak pušenja. Među učenicima prvih razreda, a koji su potvrdili da puše cigarete, njih 47,2% *nije* imalo problema prilikom kupovine cigareta što upućuje na slabu kontrolu prodaje duhanskih proizvoda maloljetnim osobama.

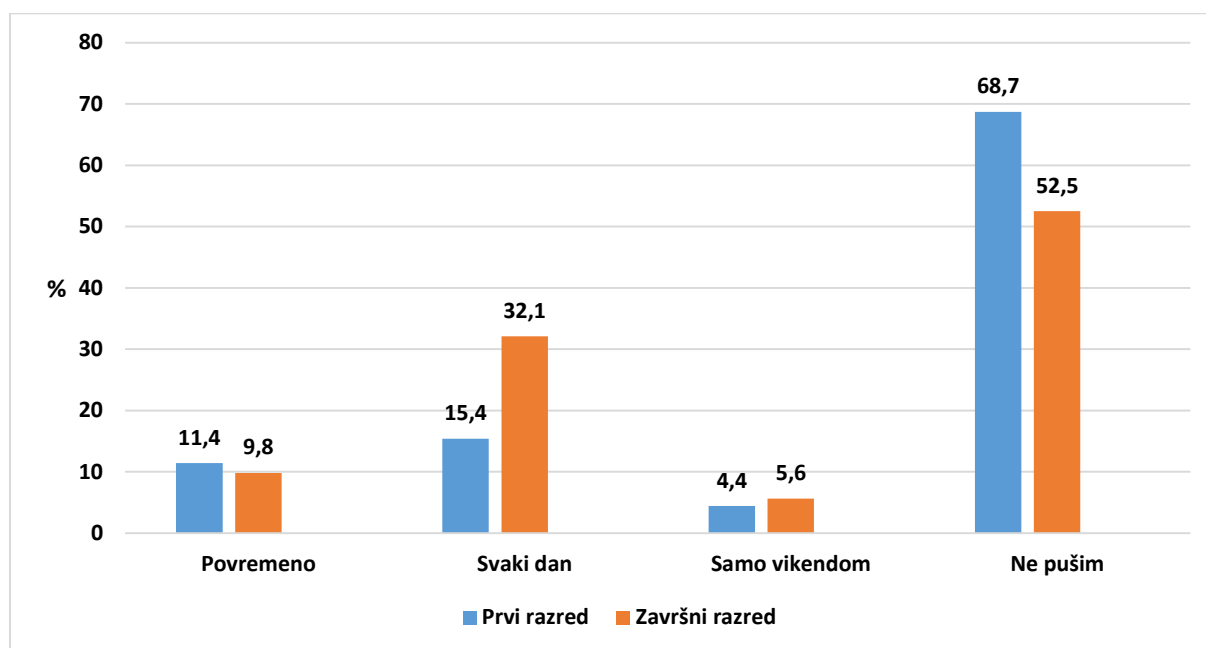
U odnosu na spol, 26% djevojaka i 31,8% mladića navelo je da trenutno puši. Razlika u pušenju cigareta s obzirom na spol pokazala se značajnom ($\chi^2 = 9,67$, $p < 0,01$). U *Grafovima* 4 i 5 prikazan je trend razvoja učestalosti pušenja cigareta s obzirom na spol i dob, odnosno razred.

Graf 4 – Udio učenica (Ž) prema učestalosti pušenja cigareta s obzirom na razred

Razlika u učestalosti pušenja među učenicama prvih i završnih razreda pokazala se značajnom ($\chi^2 = 70,61$, $p < 0,01$), pri čemu se *svakodnevna* konzumacija cigareta gotovo udvostručila od vremena kada su djevojke započele do vremena kada su završavale svoje srednjoškolsko obrazovanje. Značajna razlika dobivena je i među mladićima ($\chi^2 = 46,16$, $p < 0,01$) pri čemu se najznačajniji porast očituje također u *svakodnevnoj* konzumaciji cigareta (Graf 5).

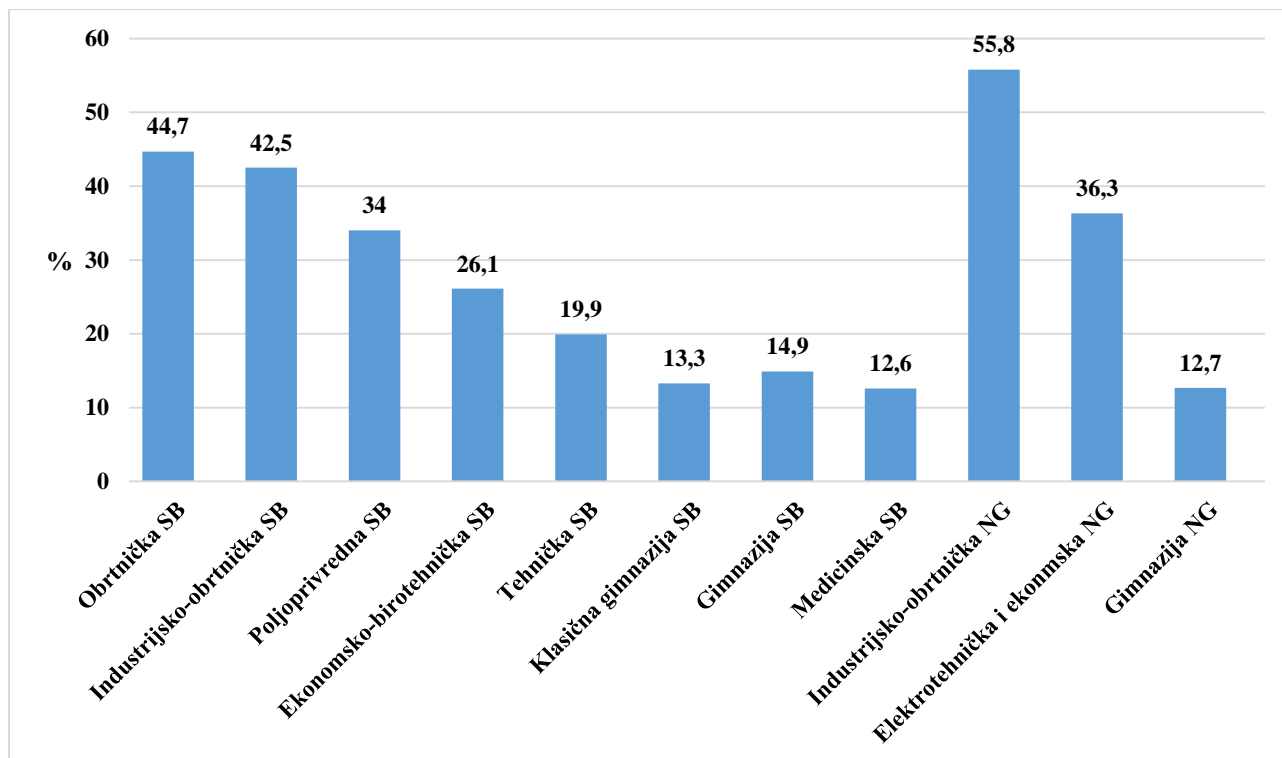
Graf 5 - Udio učenika (M) prema učestalosti pušenja cigareta s obzirom na razred

O *svakodnevnoj konzumaciji* duhanskih proizvoda izjasnilo se ukupno 13,4% učenika prvih i 30,7% učenika završnih razreda, pri čemu u prosjeku najčešće konzumiraju šest do deset cigareta. Među učenicima koji su se izjasnili da *svakodnevno puše cigarete*, njih 38,4% u prvim te 50,6% u završnim razredima navodi kako pri tome konzumiraju šest do deset cigareta. Od početka do završetka srednjoškolskog obrazovanja, svakodnevna konzumacija cigareta se vidno i značajno povećala ($\chi^2 = 131,201$, $p < 0,01$).

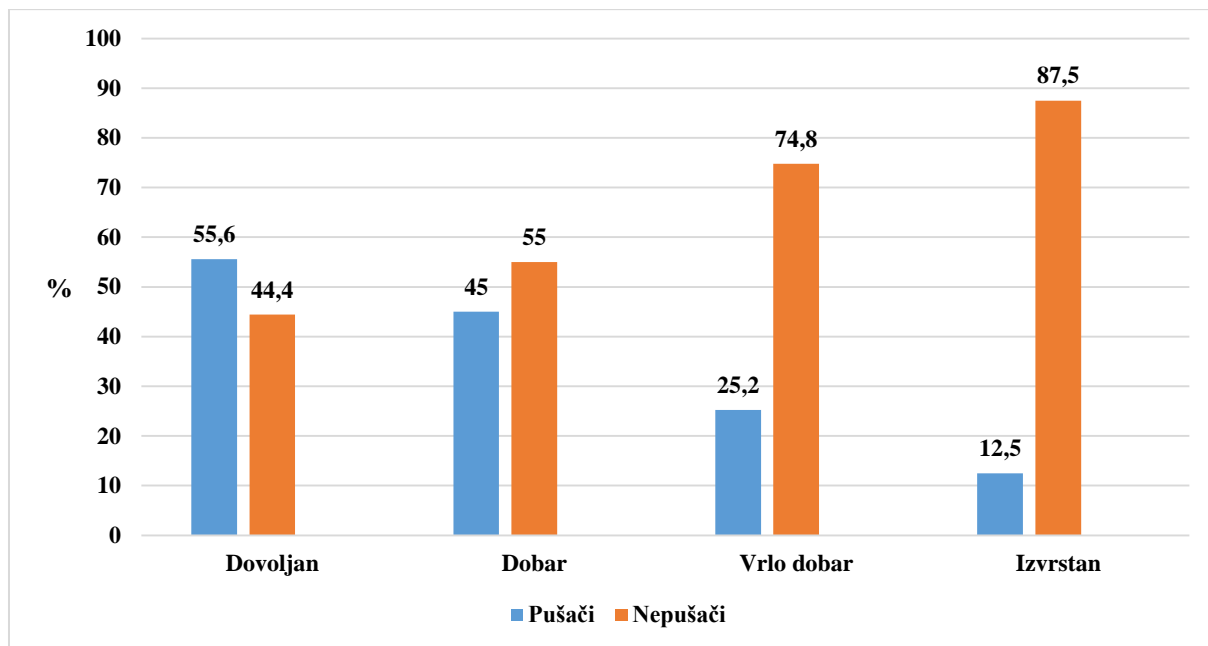
Među učenicima koji su se izjasnili da *svakodnevno puše cigarete* najviše ih je pohađalo Industrijsko-obrtničku školu Slavonski Brod (25%).

Graf 6 – Udio učenika koji puše cigarete u odnosu na školu

Rezultati prikazani u *Grafu 6* upućuju kako su najveći postotak učenika koji puše imale Obrtnička i Industrijsko-obrtnička škola u Slavanskom Brodu, dok su u Novoj Gradiški to Industrijsko-obrtnička i Elektrotehnička i ekonomska škola.

Graf 7 – Udio učenika koji puše duhanske proizvode s obzirom na školski uspjeh

Prema *Grafu 7* vidljivo je kako postotak učenika koji konzumiraju duhanske proizvode opada s povećanjem školskog uspjeha. Među učenicima koji navode izvrstan školski uspjeh najmanje je učenika koji puše cigarete u usporedbi s učenicima s dovoljnim uspjehom gdje ih većina puši. Razlika u pušenju s obzirom na školski uspjeh pokazala se značajnom ($\chi^2 = 211,15$, $p < 0,01$).

5.2. Iskustva i navike konzumiranja alkoholnih proizvoda

Na pitanje jesu li *ikada u životu probali alkohol*, 94,3% učenika odgovorilo je potvrdno, pri čemu nema značajne razlike u odnosu na spol ($\chi^2 = 0,37$, $p > 0,5$). Među učenicima koji su probali alkohol, učenici prvih razreda većinom svoje prvo iskustvo s alkoholom imali su u dobi od deset do trinaest godina (38,8%), a učenici završnih razreda u dobi od petnaest godina. Uglavnom piju u društvu (79,4%) i to u kafiću, u slobodno vrijeme (51,2%). U *Tablici 3* prikazana je učestalost pijenja alkohola u odnosu na spol i dob.

Tablica 3 – Učestalost pijenja alkohola u odnosu na spol i dob (razred)

<i>UČESTALOST PIJENJA ALKOHOLA</i>	<i>SPOL</i>		<i>RAZRED</i>	
	<i>MUŠKI</i>	<i>ŽENSKI</i>	<i>PRVI</i>	<i>ZAVRŠNI</i>
<i>Prigodno</i>	57,1	66,0	58,2	65,9
<i>Svaki vikend</i>	23,0	14,5	15,3	24,2
<i>Svaki dan</i>	2,5	0,5	1,4	1,7
<i>Ne pijem alkohol</i>	17,5	19,0	25,1	8,1

Prema rezultatima prikazanim u *Tablici 3* postotak mladića koji piju *svakog vikenda* veći je u odnosu na postotak djevojaka. Učestalost pijenja alkoholnih pića *vikendom* porasla je u završnim razredima u usporedbi s navikama pijenja u prvim razredima, pri čemu se ta razlika pokazala značajnom ($\chi^2 = 134,56$, $p < 0,01$). Među učenicima *prvih* razreda koji su se izjasnili da piju *svaki vikend*, njih 77,5% navodi da *nije imalo problema* prilikom kupovine alkohola. Postotak učenika koji *ne piju alkohol* trostruko se smanjio u vremenu od prvih do završnih razreda.

Na ukupnom uzorku, 59,8% učenika je navelo da se barem jednom u životu napilo. *Tablica 4* detaljnije prikazuje *iskustvo pijanstva* u odnosu na spol i dob (razred).

Tablica 4 – Udio učenika koji su potvrdili iskustvo pijanstva u odnosu na spol i dob (razred)

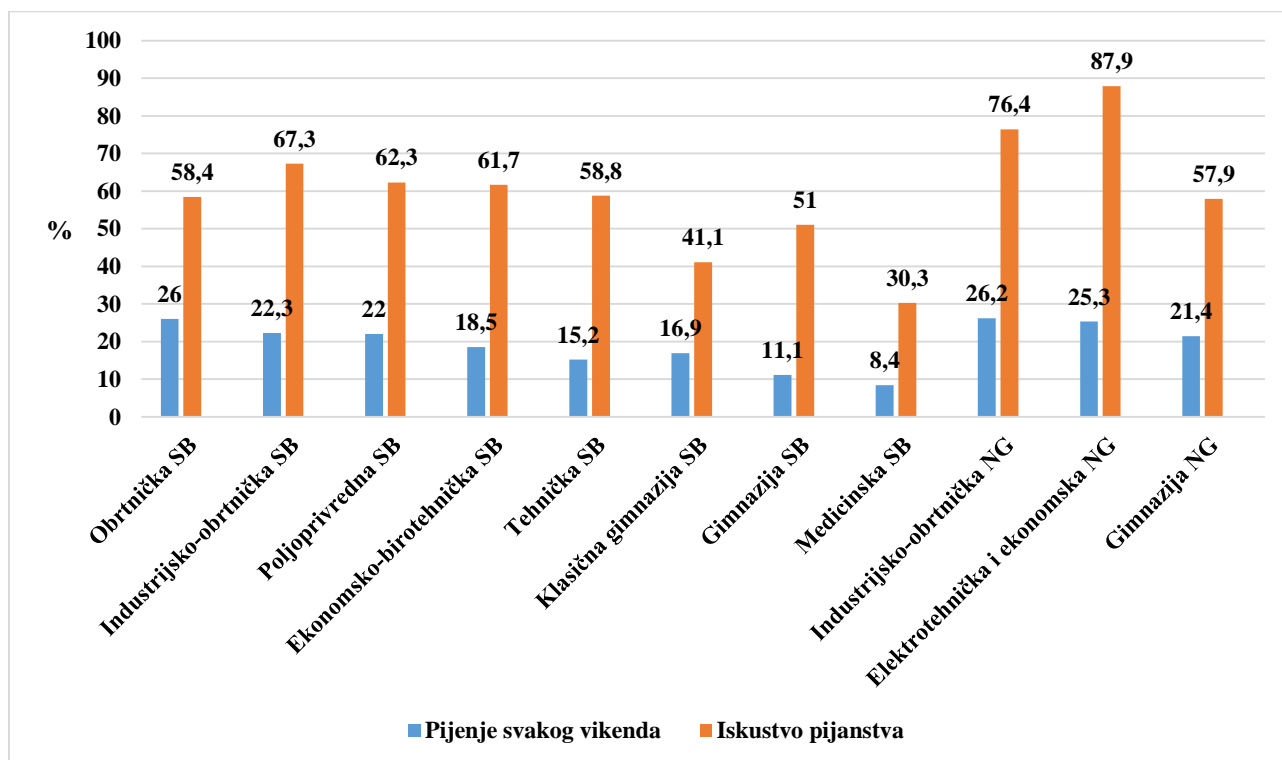
JESI LI IKADA BIO/LA PIJAN/A?

SPOL	RAZRED	DA	NE
MUŠKO	PRVI	58,5	41,5
	ZAVRŠNI	80,9	19,1
ŽENSKO	PRVI	37,0	63,0
	ZAVRŠNI	72,3	27,7

Postoji značajna razlika u *iskustvu pijanstva* s obzirom na spol ($\chi^2 = 71,88$, $p < 0,01$) i u odnosu na dob ($\chi^2 = 224,75$, $p < 0,01$) pri čemu se, prema *Tablici 4*, posebno rizičnom skupinom mogu smatrati *mladići* koji su u trenutku ispitivanja pohađali *završne razrede* srednjih škola.

S obzirom na to da se pije vikendom učestalo povezuje s navikama mladih prilikom izlazaka, u *Grafu 8* usporedno je prikazan postotak učenika prema školama koji su potvrdili *pijenje alkohola svakog vikenda* te *iskustvo pijanstva* barem jednom u životu.

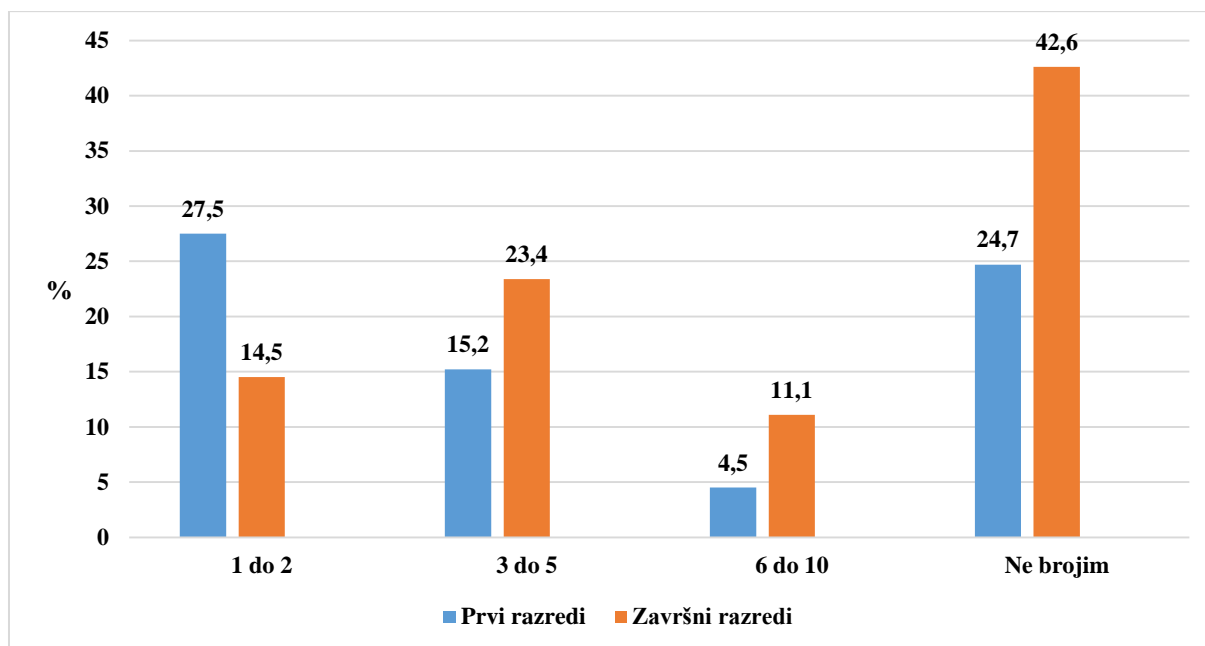
Graf 8 – Udio učenika prema školama koji piju alkohol svakog vikenda i koji su barem jednom bili pijani

Uspoređujući pojedinačne rezultate prema školama, prema *Grafu 8* u brodskoj Medicinskoj školi najmanji je postotak onih učenika koji piju svaki vikend i koji su se barem jednom napili. Međutim, važno je napomenuti da su iz navedene škole sudjelovali samo učenici prvih razreda. S obzirom na to da je prethodno navedeno da dolazi do značajnog porasta pijenja alkohola s dobi, postoji mogućnost da je nedostatak učenika završnih razreda navedene škole utjecao na smanjeni postotak učenika koji bi se izjasnili da piju svakog vikenda i koji su se barem jednom napili.

U ukupnom uzorku svih učenika koji *piju svakog vikenda* najveći dio njih pohađalo je Industrijsko-obrtničku školu u Slavonskom Brodu (17,9%), pri čemu su isti učenici u najvećoj mjeri izvijestili i da su barem jednom bili *pijani* (17,3%).

Graf 9 – Količine pića popijene tijekom jednog izlaska u odnosu na razred

Postoji značajna razlika u količini popijenih pića tijekom jednog izlaska u odnosu na dob, odnosno razred učenika ($\chi^2 = 294,68$, $p < 0,01$). Pri tome, stariji učenici skloniji su popiti više pića u usporedbi s mlađim učenicima (Graf 9).

Tablica 5 – Količinske navike učenika pri konzumaciji alkohola u odnosu na školski uspjeh

Koliko pića popiješ tijekom jednog izlaska?

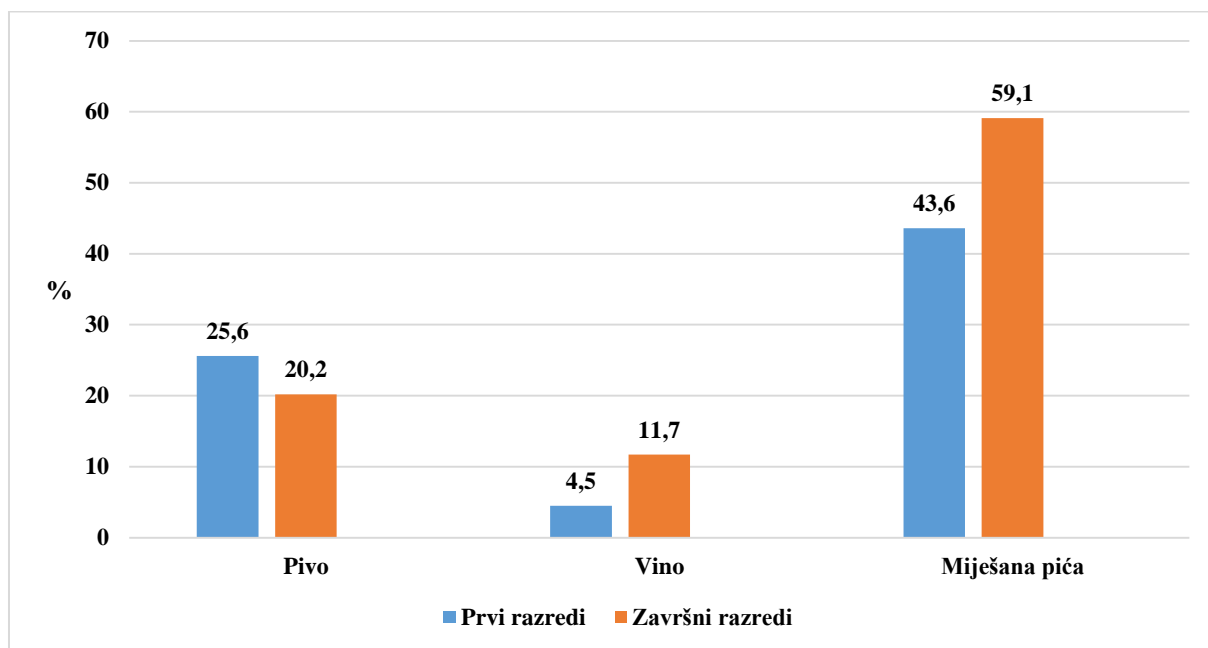
<i>Školski uspjeh</i>	1-2	3-5	6-10	Ne brojim	Ne pijem alkohol
<i>Dovoljan</i>	13,9	19,4	13,9	36,1	16,7
<i>Dobar</i>	16,5	18,4	10,4	40,5	14,2
<i>Vrlo dobar</i>	24,5	21,4	6,8	29,5	17,8
<i>Izvrstan</i>	27,4	15,3	3,9	22,6	30,8

Prema Tablici 5 među učenicima koji postižu *izvrstan* uspjeh najveći dio njih *ne konzumira* alkoholna pića, dok skupina učenika koji postižu školski uspjeh *dovoljan* ima

najveći udio učenika koji popiju *šest do deset pića* u usporedbi sa skupinama učenika boljeg školskog uspjeha.

Na ukupnom uzorku, mladići u podjednakoj mjeri najčešće piju pivo (37,9%) i miješana pića kao što su bambus, juice votka i slično (36,2%), dok djevojke preferiraju miješana pića (62,8%).

Graf 10 – Navike pijenja alkoholnih pića s obzirom na razred

Iako i mlađi i stariji učenici većinom piju miješana pića, rezultati prikazani u *Grafu 10* ukazuju na to da je u prvim razredima veći postotak učenika koji konzumiraju pivo u usporedbi s učenicima završnih razreda, dok je u završnim razredima veći postotak učenika koji konzumiraju vino i miješana pića u odnosu na učenike prvih razreda. Ta razlika pokazala se statistički značajnom ($\chi^2 = 169,06$, $p < 0,01$).

5.3. Iskustva i navike konzumiranja droga

Na ukupnom uzorku učenika, njih 13,5% navodi kako je barem jednom u životu probalo neku drogu. Dok je takvo iskustvo imalo 6,8% učenika prvih razreda, do završnih razreda srednjoškolskog obrazovanja taj je rezultat porastao na 22,8% te se ta razlika pokazala statistički značajnom ($\chi^2 = 139,45$, $p < 0,01$). Značajna razlika u iskustvu s drogom pokazala se i u odnosu na spol ($\chi^2 = 16,96$, $p < 0,01$) pri čemu je 15,5% mladića, a 9,9% djevojaka probalo drogu.

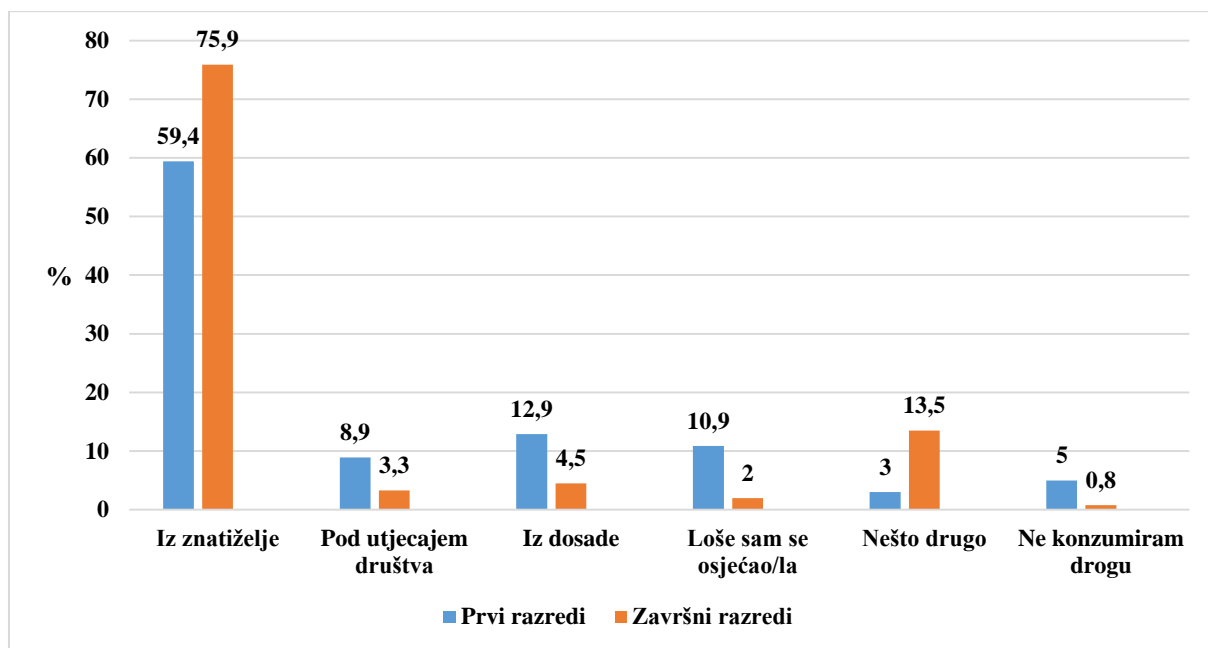
Među učenicima koji su **barem jednom probali drogu** (n (prvi) = 104; n (završni) = 249):

- 38,8% učenika prvih razreda navodi da je to učinilo u dobi od 15 godina, a 64,1% učenika završnih razreda navodi dob od 16 godina
- najčešće navode konzumaciju marihuane (72,6% učenika prvih i 96,7% završnih razreda)
- 12,6% učenika prvih te 1,4% učenika završnih razreda navodi konzumaciju tableta za smirenje
- 8,4% učenika prvih te 0,9% učenika završnih razreda "snifali" su ljepila, boje ili lakove
- ostale droge (ecstasy kokain, heroin) konzumiralo je do jedno ili dvoje učenika u prvim te u završnim razredima
- 31,1% učenika prvih te 40% učenika završnih razreda nastavilo je konzumirati marihuanu (na ukupnom uzorku učenika to su vrijednosti od 1,9% i 9,2%)
- 7,8% učenika prvih i 1,3% učenika završnih razreda nastavilo je piti tablete za smirenje (na ukupnom uzorku radi se o vrijednostima od 0,7% i 0,3%).

Na ukupnom uzorku učenika, njih deset navodi daljnju konzumaciju, odnosno "snifanje" ljepila, boja, lakova i slično te troje učenika navodi daljnju konzumaciju heroina.

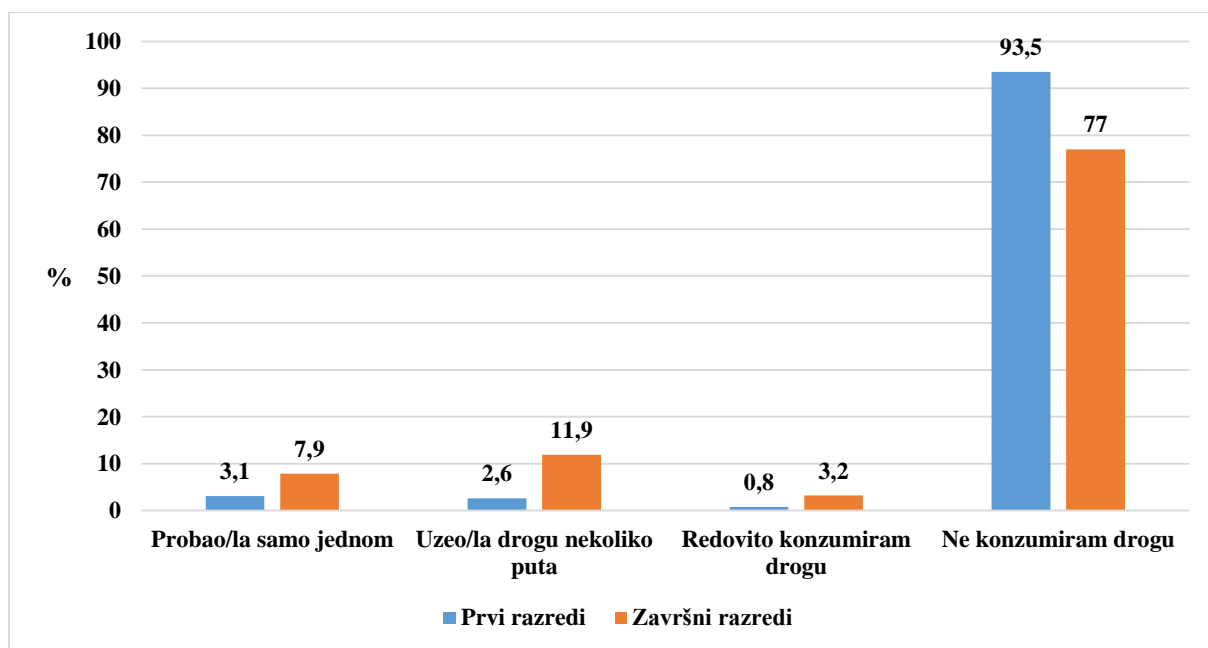
Razlozi zbog kojeg su učenici najčešće konzumirali drogu prikazani su u *Grafu 11*.

Graf 11 – Udio učenika koji su konzumirali drogu s obzirom na razloge konzumacije

Učenici koji *jesu* konzumirali drogu, najčešće su to činili iz znatiželje, a prema *Grafu 11* utjecaj društva smanjuje se s dobi.

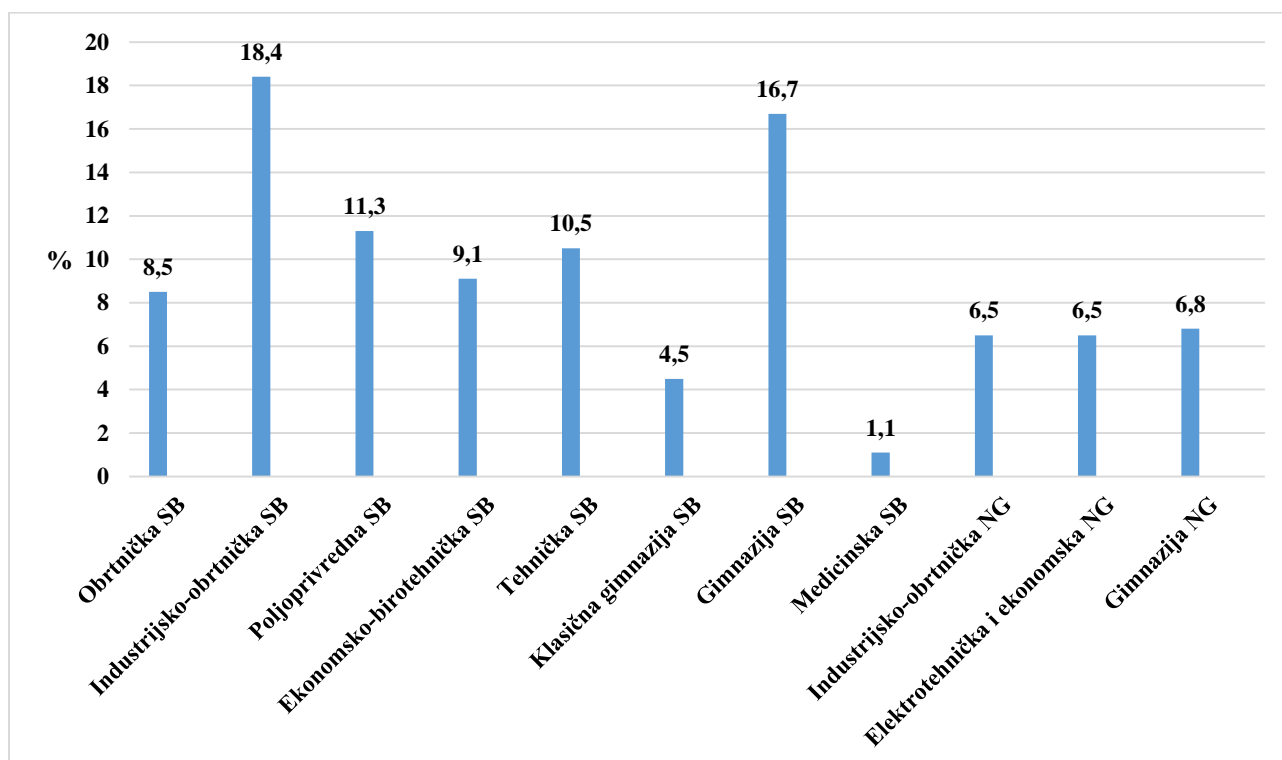
Graf 12 – Učestalost konzumacije droge s obzirom na razred

Prema rezultatima u *Grafu 12* vidljivo je kako se s odmakom vremena u trajanju od dvije do tri godine srednjoškolskog obrazovanja povećava postotak učenika koji su *probali* drogu barem jednom ili ju *uzeli više puta*. U usporedbi učestalosti konzumiranja droge u odnosu na razred postoji značajna razlika ($\chi^2 = 154,83$, $p < 0,01$) pri čemu učenici završnih razreda češće konzumiraju drogu u odnosu na učenike prvih razreda.

2,7% učenika prvih i 5,5% učenika završnih razreda učenika navodi da je barem jednom uz alkohol konzumiralo tablete za smirenje. Na ukupnom uzorku, to je rezultat od 3,9% učenika.

Graf 13 – Udio učenika prema školama koji su barem jednom probali drogu (n=353)

Prema *Grafu 13*, među svim učenicima koji *jesu probali drogu*, najveći dio njih pohađalo je Industrijsko-obrtničku školu (18,4%) i Gimnaziju u Slavonskom Brodu (16,7%).

Tablica 6 – Iskustva i navike učenika u odnosu na drogu s obzirom na školski uspjeh

<i>Školski uspjeh</i>	<i>Jesi li ikada probao/la neku drogu?</i>		<i>Učestalost konzumacije droge</i>			
	Da	Ne	Samo jednom	Više puta	Redovito	Ne konzumiram
<i>Dovoljan</i>	19,4	80,6	11,1	8,3	2,8	77,8
<i>Dobar</i>	15,9	84,1	6,5	8,6	1,7	83,2
<i>Vrlo dobar</i>	14,0	86,0	4,8	6,9	1,9	86,4
<i>Izvrstan</i>	8,9	91,1	3,4	3,1	1,4	92

Prema rezultatima prikazanim u *Tablici 6* postotak učenika koji su barem jednom probali drogu smanjuje se s porastom školskog uspjeha.

Provedena je i analiza dviju kategorija učenika, odnosno onih s *nižim* i onih s *višim školskim uspjehom* pri čemu se razlika u iskustvu s drogama pokazala značajnom ($\chi^2 = 8,44$, $p < 0,01$) kao i razlika u učestalosti konzumiranja droga ($\chi^2 = 17,61$, $p < 0,01$). Pri tome je 16,1% učenika s nižim, a 11,9% učenika s višim školskim uspjehom *probalo* drogu, te 8,5% učenika s nižim i 5,3% učenika s višim školskim uspjehom *uzelo drogu nekoliko puta*. Odnosno, učenici sa slabijim školskim uspjehom u većoj mjeri izjavljuju o iskustvima s drogom u usporedbi s učenicima boljeg školskog uspjeha.

5.4. Iskustva i navike klađenja

Na ukupnom uzorku, 39,6% učenika navodi kako se barem jednom u životu kladilo u kladionici, pri čemu je potvrdno odgovorilo 62,6% mladića te 15,9% djevojaka. Postoji statistički značajna razlika u *iskustvu* klađenja s obzirom na školu ($\chi^2 = 161,29$, $p < 0,01$). Među učenicima koji su se barem jednom u životu kladili u kladionici najveći dio njih išao je u Industrijsko-obrtničku školu SB (23%), Tehničku školu SB (15,9%) te Gimnaziju "Matija Mesić" u Slavonskom Brodu (12,7%).

Postoji i značajna razlika u *učestalosti* klađenja u odnosu na školu ($\chi^2 = 185,81$, $p < 0,01$). Među onim učenicima koji se *redovito klade* najveći dio njih pohađao Industrijsko-obrtničku školu (24,4%) te Tehničku školu u Slavonskom Brodu (21,2%).

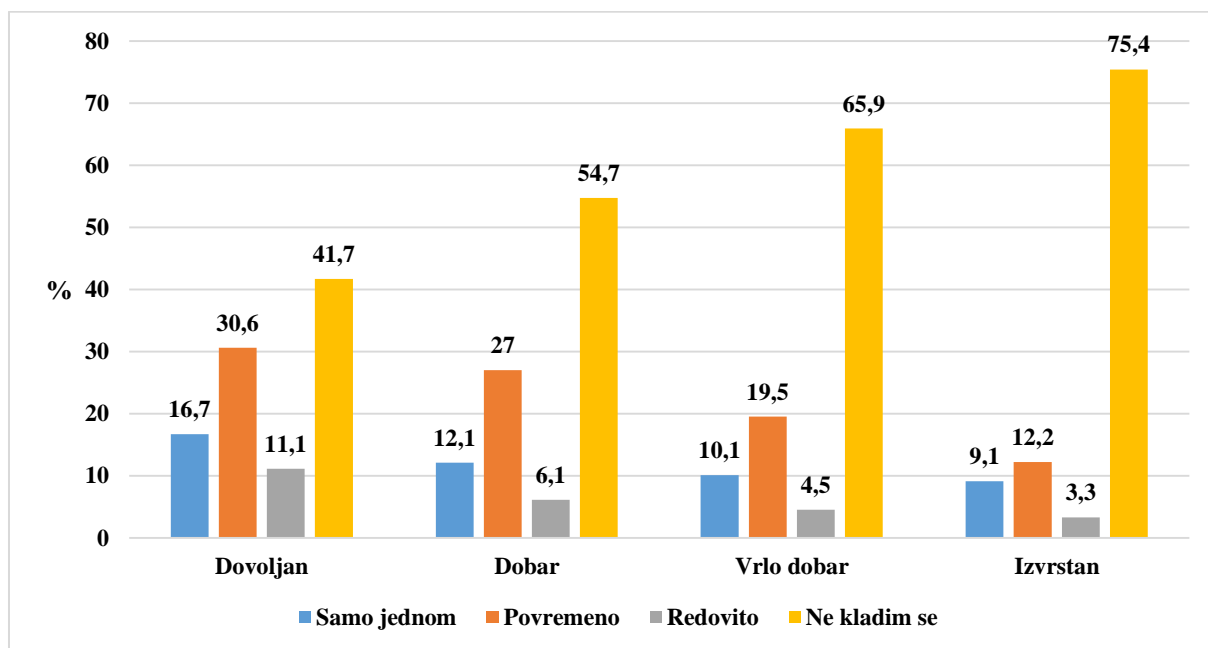
Tablica 7 – Iskustvo i navike klađenja s obzirom na razred

Razred	Jesi li se ikada kladio/la u kladionici?		Koliko često se kladiš?			
	Da	Ne	Samo jednom	Povremeno	Redovito	Ne kladim se
Prvi	34,1	65,9	10,4	16,9	4,9	67,8
Završni	47,4	52,6	11,3	26,1	5,2	57,4

Postoji značajna razlika u *iskustvu* klađenja u kladionici s obzirom na razred ($\chi^2 = 46,33$, $p < 0,01$) te u *učestalosti* klađenja ($\chi^2 = 37,345$, $p < 0,01$). Iz Tablice 7 vidljivo je kako se od prvih do završnih razreda povećao postotak učenika koji su se barem jednom kladili u kladionici te da se učenici u starijoj dobi počinju češće kladiti.

Postoji značajna razlika u *iskustvu* klađenja u odnosu na školski uspjeh ($\chi^2 = 59,99$, $p < 0,01$) pri čemu je više učenika s nižim školskim uspjehom (49,1%) imalo iskustvo u klađenju u usporedbi s učenicima s višim školskim uspjehom (33,3%).

Graf 14 – Učestalost klađenja s obzirom na školski uspjeh

Prema *Grafu 14* među učenicima s nižim školskim uspjehom više je njih koji se češće klade u usporedbi s učenicima višeg školskog uspjeha pri čemu se ta razlika pokazala značajnom ($\chi^2 = 63,07$, $p < 0,01$).

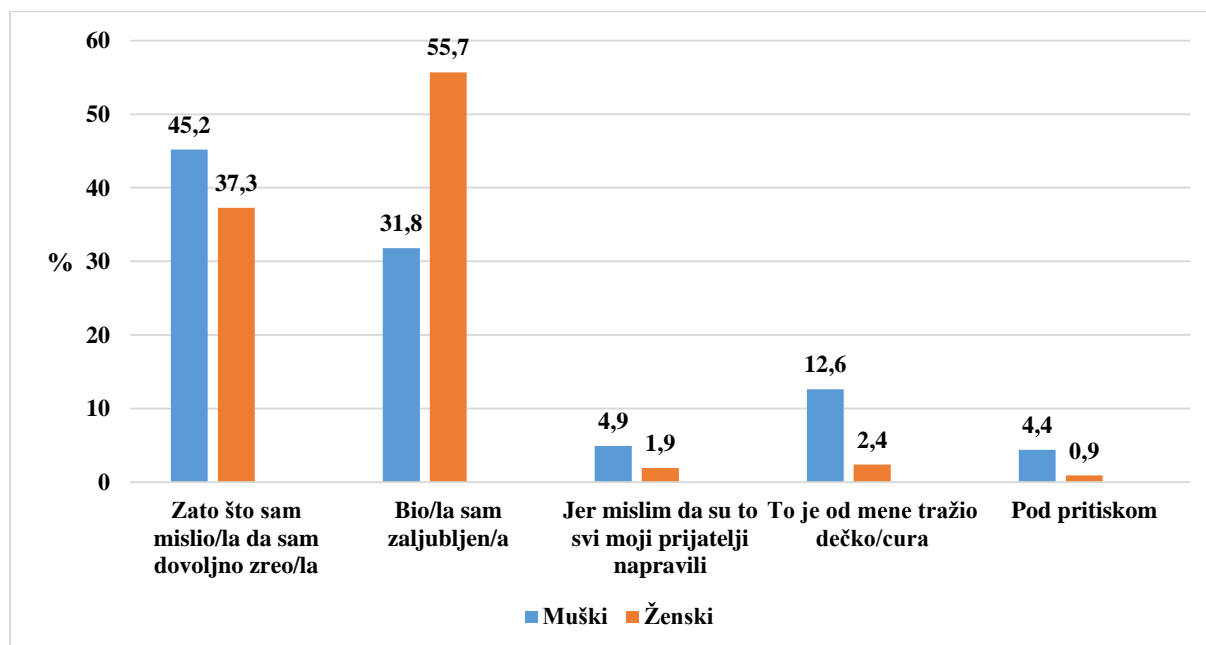
5.5. Iskustva i navike spolnih odnosa

Na pitanje *jesu li imali spolne odnose* potvrdno je odgovorilo 27,1% učenika. Među učenicima *koji jesu* imali spolne odnose, njih 65,2% navodi da su takvo iskustvo prvi puta imali u dobi od 15 godina.

U odnosu na dob, odnosno razred, 11,7% učenika prvih te 48,7% učenika završnih razreda navodi da je imalo spolne odnose pri čemu se ta razlika pokazala značajnom ($\chi^2 = 440,32$, $p < 0,01$).

Postoji značajna razlika u iskustvu spolnih odnosa s obzirom na spol ($\chi^2 = 69,17$, $p < 0,01$) pri čemu je takvo iskustvo, na ukupnom uzorku sudionika, navelo 33,2% mladića te 18,4% djevojaka.

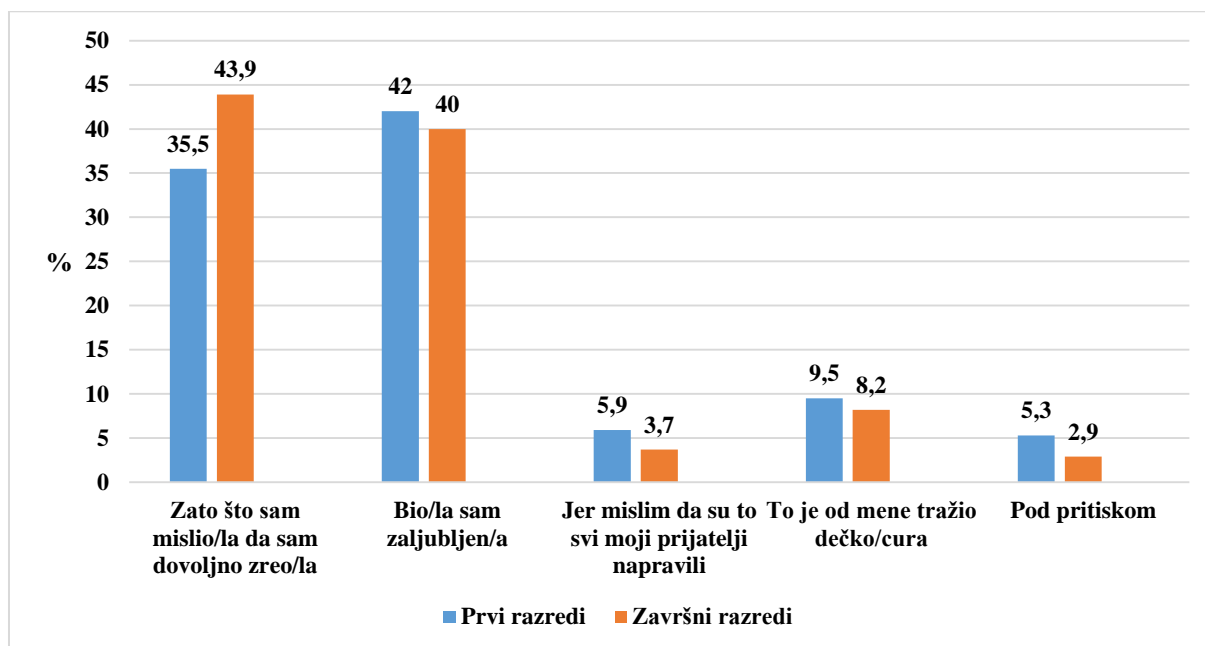
Graf 15 – Razlozi stupanja u spolne odnose s obzirom na spol učenika

Mladići najčešće navode da su stupali u spolne odnose zato što su mislili da su dovoljno zreli (45,2%), dok su djevojke najčešće stupale u spolne odnose zbog zaljubljenosti (55,7%).

Uspoređujući razlike u odnosu na dob, spolne odnose imalo je 19,3% mladića i 4,1% djevojaka prvih te 53,8% mladića i 41,6% djevojaka završnih razreda. Postoji značajna razlika u iskustvu spolnih odnosa mladića prvih i završnih razreda ($\chi^2 = 152,31$, $p < 0,01$) kao i značajna razlika u iskustvu spolnih odnosa djevojaka prvih i završnih razreda ($\chi^2 = 271,36$, $p < 0,01$). Navedeno znači da je postotak mladića i djevojaka koji su imali spolno iskustvo značajno porastao od početka do završetka srednjoškolskog obrazovanja.

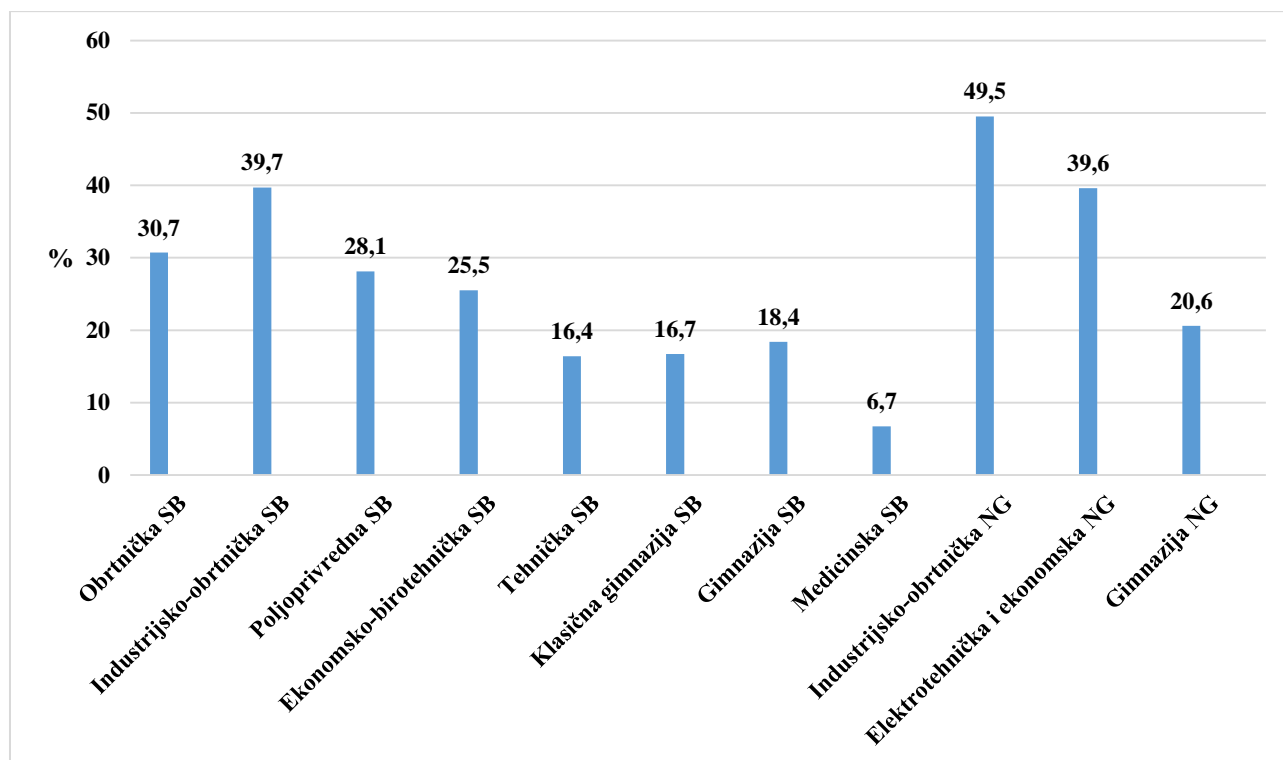
Graf 16 – Razlozi stupanja u spolne odnose s obzirom na dob (razred)

Uspoređujući razlike u razlozima stupanja u spolne odnose među s obzirom na dob, odnosno razred, učenici prvih razreda u najvećoj mjeri stupali su u spolne odnose jer su bili zaljubljeni (42%), dok su učenici završnih razreda to najčešće činili misleći da su dovoljno zreli (43,9%).

Postoji značajna razlika u iskustvu učenika u spolnim odnosima u odnosu na školu ($\chi^2 = 156,94$, $p < 0,01$). Prema Grafu 17 najveći postotak učenika koji su imali spolne odnose pohađali su Industrijsko-obrtničke škole u Slavonskom Brodu u Novoj Gradiški.

Graf 17 – Udio učenika koji su imali spolni odnos u odnosu na školu

Škole s najvećim udjelom učenika koji su imali spolne odnose su Industrijsko-obrtničke škole u Slavonskom Brodu i Novoj Gradiški (Graf 17). Mogući razlog tome je što u navedenim školama ima puno učenika muškog spola (Tablica 1) za koji se prethodno pokazalo da u značajno većoj mjeri imaju spolne odnose u usporedbi s djevojkama.

Tablica 8 – Iskustva učenika u spolnim odnosima pod utjecajem alkohola i droge (n = 709)

Jesi li ikada imao/la spolne odnose pod utjecajem...

	Alkohola	Droge
<i>Ne</i>	54,5	88,1
<i>Da, jednom</i>	18,1	3,1
<i>Da, ponekad</i>	22,3	3,8
<i>Da, svaki put</i>	3,8	2,0

Prema *Tablici 8* među učenicima koji *jesu* imali spolne odnose, njih 22,3% navodi da su *ponekad* imali spolne odnose pod utjecajem alkohola te 3,8% pod utjecajem droge.

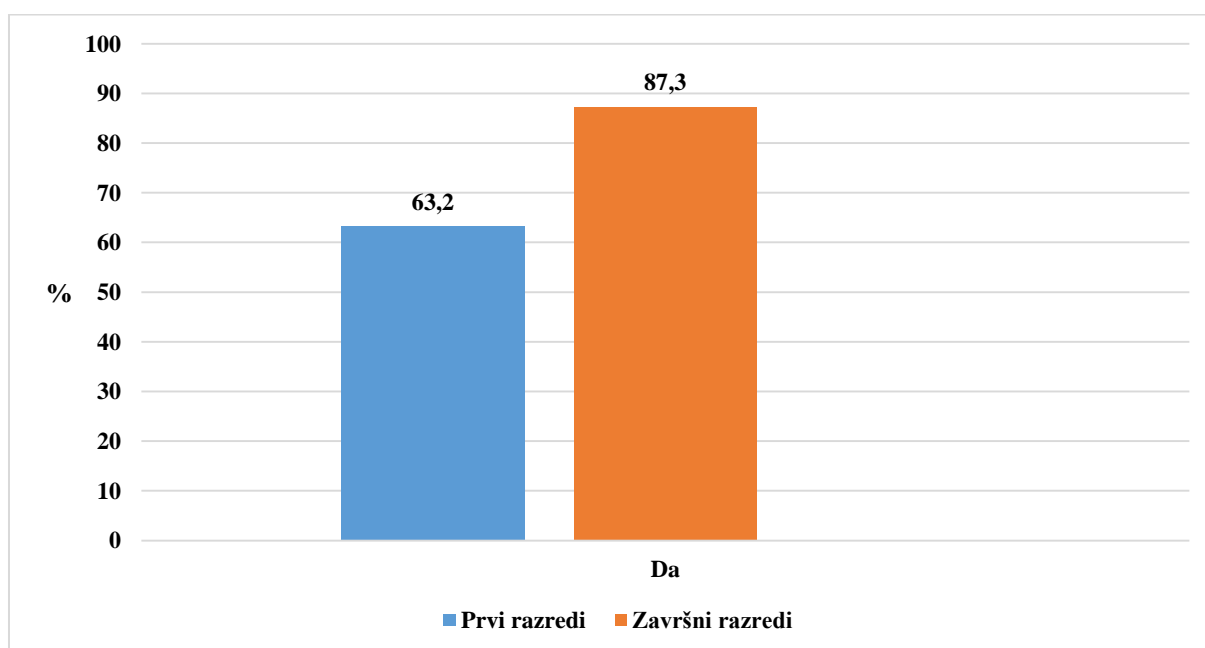
Značajne razlike u iskustvu spolnih odnosa pokazale su se i s obzirom na kategorije školskog uspjeha ($\chi^2 = 113,53$, $p < 0,01$) pri čemu su učenici nižeg školskog uspjeha u većoj mjeri (39,4%) imali spolne odnose u odnosu na učenike višeg školskog uspjeha (19,6%). Među učenicima koji *jesu imali spolne odnose* najviše ih je postizalo *školski uspjeh dobar* (51,1%), a najmanje *izvrstan* (13%).

5.6. Dodatne karakteristike pojedinih područja života mladih

U nastavku su prikazani rezultati koji ukazuju na pojedine karakteristike određenih područja života mladih kao što su *iskustva i navike izlazaka u grad*, procjena *odnosa s roditeljima* i *zadovoljstva životom*. Posebno su razmatrani i rezultati kroz navedena područja s obzirom na pojedine oblike rizičnog ponašanja (*cigarete, alkohol, droge, klađenje, spolni odnosi*), prvenstveno u odnosu na razred kao primarni cilj cjelokupnog ispitivanja.

❖ *Navike i iskustva izlazaka u grad*

Graf 18 – Udio učenika koji izlaze u grad s obzirom na dob (razred)

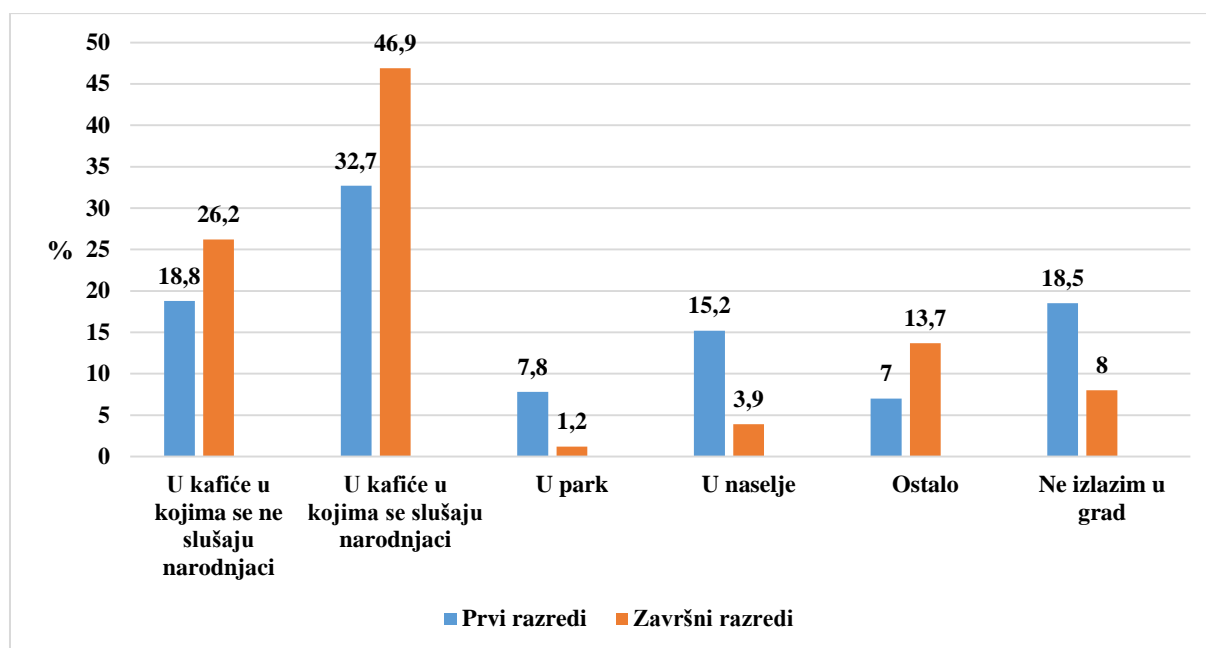

U *Grafu 18* je vidljivo kako velik postotak učenika i prvih završnih razreda ima naviku izlazaka u grad, pri čemu se taj postotak od početka do završetka srednjoškolskog obrazovanja značajno povećao ($\chi^2 = 186,629$, $p < 0,01$).

Na ukupnom uzorku učenika nema značajne razlike u odnosu na spol ($\chi^2 = 0,43$, $p > 0,05$) pri čemu 72,2% mladića i 72,6% djevojaka navodi kako izlaze u grad.

Među učenicima koji izlaze u grad, 36% prvih i 90,3% učenika završnih razreda nemaju vremenskog ograničenja do kojeg smiju ostati u gradu pri čemu se ta razlika pokazala značajnom ($\chi^2 = 601,33$, $p < 0,01$).

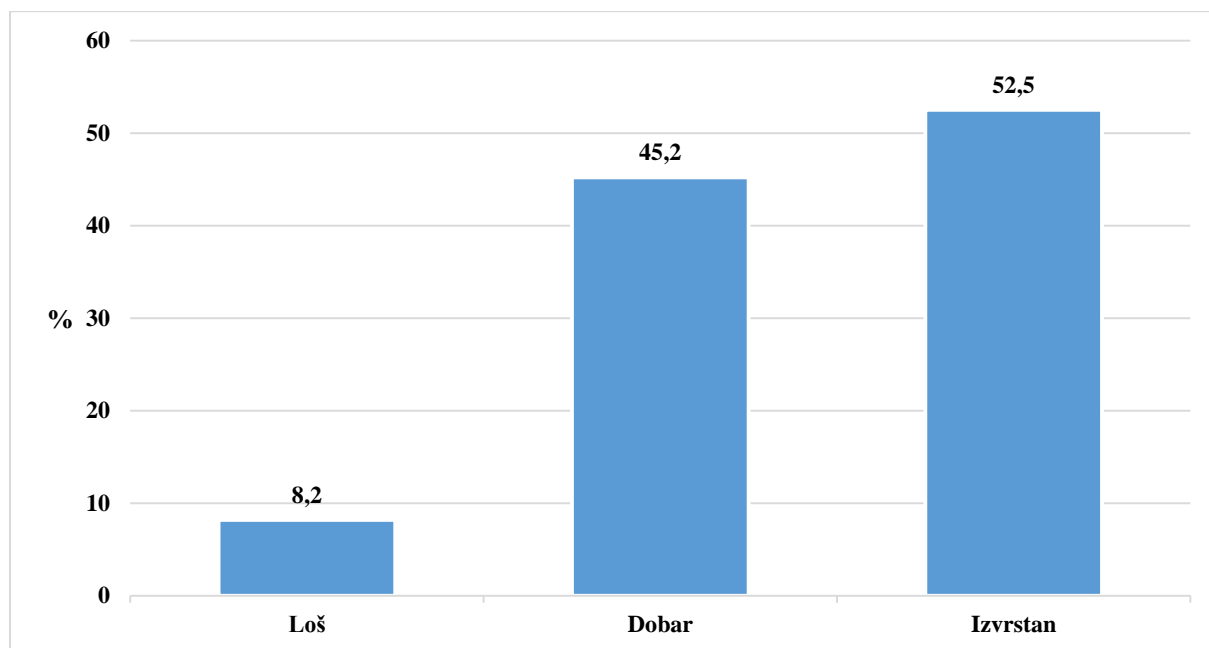
Graf 19 – Udio učenika prema mjestu izlazaka u odnosu na dob (razred)

Prema rezultatima u *Grafu 19* mladi najčešće izlaze u kafiće, pri čemu učenici i prvih i završnih razreda najčešće izlaze u kafiće u kojima se slušaju "narodnjaci". S porastom dobi raste postotak učenika koji navode kako izlaze i na ostala mjesta, pri čemu su učenici dopisivali odgovore poput "kod prijatelja", "na partye", "gdje god ide i u društvo" i slično.

❖ *Procjena kvalitete odnosa s roditeljima*

Graf 20 - Procjena kvalitete odnosa s roditeljima

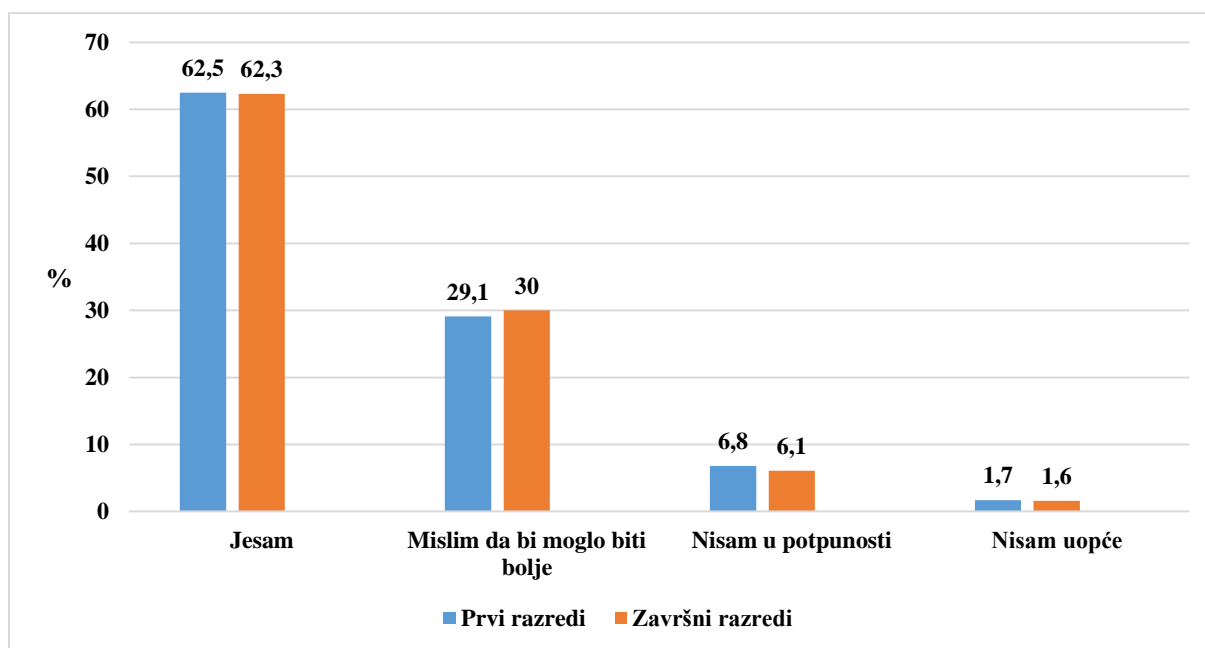
Pri procjeni kvalitete odnosa s roditeljima, mladi najčešće procjenjuju da je taj odnos izvrstan (Graf 20). Pri tome, *nema značajne razlike* u procjeni u odnosu na spol učenika ($\chi^2 = 1,61$, $p > 0,05$), u odnosu na dob, odnosno razred ($\chi^2 = 0,242$, $p > 0,05$) niti u odnosu na školski uspjeh ($\chi^2 = 3,074$, $p > 0,05$).

O problemima sa svojim roditeljima razgovora 22% učenika, dok većina učenika, ipak najčešće razgovara sa svojim prijateljima (41,9%) pri čemu *nema značajne razlike* u odnosu na dob učenika, odnosno razred ($\chi^2 = 8,34$, $p > 0,05$).

❖ *Procjena zadovoljstva životom*

Većina učenika je zadovoljna svojim životom (62,4%), pri čemu nema razlike u odnosu na spol ($\chi^2 = 10,39$, $p > 0,05$) niti u odnosu na dob učenika ($\chi^2 = 0,59$, $p > 0,05$).

Graf 21 – Procjena zadovoljstva životom u odnosu na dob (razred)

Pri procjeni zadovoljstva životom postoji značajna razlika među učenicima u odnosu na njihov školski uspjeh ($\chi^2 = 17,53$, $p < 0,05$) pri čemu su učenici s nižim školskim uspjehom manje zadovoljni u životu od učenika s višim školskim uspjehom.

Tablica 9 – Procjena značajnosti razlika među učenicima u pojedinim rizičnim oblicima ponašanja s obzirom na odnos s roditeljima i zadovoljstvo životom

Postoji li značajna razlika u odnosu na...?

Varijabla	Razred	ODNOS S RODITELJIMA	ZADOVOLJSTVO ŽIVOTOM
<i>Pušiš li?</i> (Da/Ne)	Prvi	DA ($\chi^2 = 23,16, p < 0,05$)	DA ($\chi^2 = 14,53, p < 0,05$)
	Završni	NE ($\chi^2 = 1,72, p > 0,05$)	DA ($\chi^2 = 7,79, p < 0,05$)
<i>Jesi li ikada bio/la pijana?</i> (Da/Ne)	Prvi	DA ($\chi^2 = 18,56, p < 0,05$)	DA ($\chi^2 = 14,63, p < 0,05$)
	Završni	DA ($\chi^2 = 10,16, p < 0,05$)	NE ($\chi^2 = 2,28, p > 0,05$)
<i>Jesi li ikada probao/la dogu?</i> (Da/Ne)	Prvi	DA ($\chi^2 = 21,02, p < 0,05$)	DA ($\chi^2 = 10,18, p < 0,05$)
	Završni	NE ($\chi^2 = 5,06, p > 0,05$)	NE ($\chi^2 = 4,69, p > 0,05$)
<i>Jesi li se ikada kladio u kladionici?</i> (Da/Ne)	Prvi	NE ($\chi^2 = 4,75, p > 0,05$)	NE ($\chi^2 = 4,85, p > 0,05$)
	Završni	NE ($\chi^2 = 0,002, p > 0,05$)	NE ($\chi^2 = 1,26, p > 0,05$)
<i>Jesi li imao /la spolne odnose?</i> (Da/Ne)	Prvi	DA ($\chi^2 = 12,87, p < 0,05$)	NE ($\chi^2 = 2,32, p > 0,05$)
	Završni	NE ($\chi^2 = 0,07, p > 0,05$)	NE ($\chi^2 = 1,14, p > 0,05$)

Sukladno Tablici 9, na područjima u kojima postoji značajna razlika među učenicima, učenici koji su u većoj mjeri procjenjivali svoj odnos s roditeljima lošijim te bili manje zadovoljni svojim trenutnim životom u većoj su mjeri bili skloniji rizičnom ponašanju, odnosno veći udio tih učenika potvrdili su iskustvo s pušenjem cigareta, pijanstvom, drogama, kladenjem te spolnim odnosima u usporedbi sa skupinom učenika koja je odnos s roditeljima procjenjivala boljim te koji su bili zadovoljniji vlastitim životom.

6. RASPRAVA I ZAKLJUČAK

Ispitivanje koje smo proveli ukazuje na značajne činjenice u svezi navika i ponašanja srednjoškolaca Brodsko-posavske županije i daje smjernice kako nama, tako i svima koji rade s djecom i mladima u našoj županiji. Tijekom obrade uočili smo određene nedostatke ankete poput nedovoljno dobro definiranih pitanja ili nemogućnosti usporedbe s međunarodnim istraživanjima. Epidemiološka situacija i problematika s kojom se bavimo se promijenila od kada je anketa osmišljena i prvi put provedena, tako da nema pitanja o kladenju/kockanju (dovoljno) ili o internetu (uopće). Ovakva opažanja usmjeravaju naša buduća ispitivanja.

Rezultati ispitivanja učenika prvih razreda srednjih škola su u određenoj mjeri usporediva sa rezultatima istraživanja ESPAD i HBSC (za petnaestogodišnjake).

Stoga u raspravi i zaključno iznosimo najvažnije rezultate.

Učenici 1. razreda srednjih škola Brodsko-posavske županije imaju više iskustva u pušenju cigareta u odnosu na europske učenike jer su u većem postotku (66,4%) od prosjeka ESPAD- ova istraživanja (54%), ali i od petnaestogodišnjaka u HBSC istraživanju (62%) eksperimentirali s cigaretama. Podatak o redovitom pušenju učenika završnih razreda srednjih škola (28,2% Ž i 32,1% M) možemo usporediti s istraživanjem Instituta Ivo Pilar prema kojem puši 32,9% žena i 39% muškaraca u Hrvatskoj, te oni ukazuju na činjenicu kako je većina pušača svoje pušačke navike stekla do 18 godina. U našoj županiji se pokazalo kako postotak učenika koji puše opada s poboljšanjem školskog uspjeha.

Više iskustva s alkoholom, također imaju učenici naše županije, koji se u 92,1% slučajeva izjašnjavaju da su probali alkohol, dok su prema ESPAD-u njih 87% pili barem jednom u životu. Istraživanje Instituta I. Pilar navodi kako je 86,4% ljudi u Hrvatskoj ikada pilo alkohol. Razlike u postotku možda možemo objasniti protokom vremena od prve konzumacije alkohola te činjenicom da se određeni postotak ljudi ne sjeća ili negira činjenicu da su nekad probali alkohol.

Za razliku od ostalih europskih zemalja, naši dječaci jednako piju pivo i miješana pića (bambus, juice-votka i sl). U Hrvatskoj je 54% učenika imalo epizodu ekscitativnog opijanja, a svaki četvrti učenik naših županijskih srednjih škola pije alkohol u količinama da „ne broji“ ili 5% njih od 6 do 10 pića po izlasku. Zabrinjavajuće veliki udio srednjoškolaca pije svaki vikend, 15% prvih razreda i 24% završnih. Alarmantan je podatak da 1,4% učenika već u prvom razredu srednje škole svakodnevno konzumira alkohol, a u završnim razredima 1,7%. Ukoliko postotak pretvorimo u apsolutne brojeve možemo zaključiti kako 21 učenik prvih razreda i 18 učenika završnih razreda srednje škole svakodnevno konzumira alkohol. Ispitivanje je pokazalo kako najviši postotak učenika koji ne piju alkohol ima izvrstan uspjeh.

U našoj županiji je također kao i u međunarodnim istraživanjima, najčešće konzumirana ilegalna droga kanabis (marihuana), ali su učenici eksperimentirali manje. Tako se kod nas 6,8% učenika prvih razreda srednjih škola izjašnjava da je barem jednom u životu probalo drogu, dok je u ESPAD-ovom istraživanju taj postotak 18 (kao i prosjek za Hrvatsku), a u HBSC 16% dječaka i 11% djevojčica. Dakle, iskustva s drogom naših petnaestogodišnjaka su znatno manja u odnosu i na hrvatski i europski prosjek. Konzumacija droga kod učenika završnih razreda u našoj županiji je nešto učestalija od hrvatskog prosjeka prema istraživanju Instituta I. Pilar (22,8:16%).

Prema ESPAD-ovom istraživanju 14% učenika uzima sedative bez recepta, a približno jednak postotak (12,4) zabilježen je i kod naših učenika prvih razreda. Kombinaciju alkohola i sedativa naši učenici su uzimali dva puta rjeđe od prosjeka europskih zemalja (2,7: 6). Dakle, problem zlorabe sedativa i ostalih psihotropnih lijekova bilježimo već u doba adolescencije, često zbog široke dostupnosti tih lijekova u tzv. kućnim ljekarnama.

Petnaestogodišnjaci Brodsko-posavske županije su znatno manjem postotku u odnosu na Hrvatsku ikada u životu „snifali“ ljepila, boje, lakove i sl. (8,4:28%), te se taj postotak drastično smanjuje do završetka školovanja (0,9%). Stoga možemo zaključiti kako je eksperimentiranje sa snifanjem povezano s mladoom adolescentnom dobi.

Većina učenika za drogama poseže zbog znatiželje (59,4%), znatno manji dio zbog društva (8,6), dosade (12,9), te lošeg osjećanja (10,9). Značajan je zadnji podatak, da oko 11% petnaestogodišnjaka poseže za drogama kako bi se bolje osjećalo. Učenici završnog razreda taj razlog navode u znatno manjem postotku (2%) što je vjerojatno odraz prilagodbe na školu i sazrijevanja. Naše ispitivanje je pokazalo kako je značajno veći postotak učenika lošijeg školskog uspjeha koji uzimaju ili su probali drogu.

Iskustvo s klađenjem potvrdilo nam je 34% petnaestogodišnjaka i 47,4% učenika završnih razreda srednjih škola. Prema istraživanju Instituta 67% populacije Hrvatske izjašnjava se kako je barem jednom u životu igralo neku igru na sreću. Naše pitanje bilo je specifičnije i odnosilo se samo na kladionice. Utvrdili smo značajnu razliku u iskustvima s klađenjem s obzirom na školu koju pohađaju, te se najčešće klade učenici škola gdje su pretežno učenici muškog spola i koje imaju u blizini nekoliko kladionica. Također je značajna razlika s obzirom na školski uspjeh, tako da bolji učenici imaju manje iskustva s klađenjem.

Znatno manji broj učenika u 1. razredima srednjih škola Brodsko-posavske županije ima spolna iskustva u odnosu na europske petnaestogodišnjake. Tako se 4,1% naših učenica i 19,3% učenika izjašnjava da je imalo spolne odnose, dok je prema HBSC istraživanju taj postotak 26 za dječake i 12,7 za djevojčice. Naše kao i europsko istraživanje bilježe znatnu razliku prema spolu što može biti posljedica želje za hvaljenjem kod određenog broja dječaka, a srama kod djevojčica. S obzirom na uspjeh, najveći broj spolno aktivnih učenika u našoj županiji je dobrog uspjeha, dakle prosječnog.

U našem ispitivanju također smo željeli saznati koliko učenika, odnosno njihovih roditelja poštuje zakonske odredbe i do kada imaju dopušteni izlazak. Tako saznajemo da 36% petnaestogodišnjaka nema ograničenja u svezi ostajanja vani prilikom večernjih izlazaka, a svega svaki četvrti učenik, odnosno roditelj se pridržava zakona te ostaje vani do 23 sata.

Zadovoljstvo životom može biti indikator zdravlja, stoga smo pitali koliko su naši učenici zadovoljni svojim životom. Tako se 60% njih izjašnjava kako je zadovoljno svojim životom, što je nešto niže od Hrvatske gdje se 87% učenika i 83% učenica izjasnilo da je zadovoljno svojim životom.

I naši učenici kao i u cijeloj Hrvatskoj najviše komuniciraju s prijateljima, manje komuniciraju s očevima, ali naši u znatno manjem postotku svega 3%. Kao jedan od mogućih razloga nameću se kulturološke razlike i tradicionalan odgoj.

Zaključno, možemo reći kako do razvoja rizičnih ponašanja očekivano dolazi tijekom srednje škole, te bilježimo trend porasta razvoja rizičnih ponašanja od početka do završetka srednje škole. Stoga preventivne aktivnosti moraju biti usmjerene na raniju životnu dob. U našoj Županiji je znatno veći problem konzumacija i iskustva s pušenjem cigareta i alkoholom nego drogama, te buduće preventivne aktivnosti svakako treba usmjeriti na ta dva goruća problema.

7. LITERATURA

¹Glavak Tkalić, R.; Miletić, G. M., Maričić, J., Wertag, A. (2012), *Zlouporaba sredstava ovisnosti u općoj populaciji republike Hrvatske: istraživačko izvješće*. Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar i Ured za suzbijanje zlouporabe droga Vlade Republike Hrvatske.

² Glavak Tkalić, R., Miletić, G.M. (2012), *Igranje igara na sreću u općoj populaciji Republike Hrvatske: istraživačko izvješće*. Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar.

³Europski centar za praćenje droga i ovisnosti o drogama, *ESPAD, Sažetak, Izvješće ESPAD-a za 2011.g*

⁴ Kuzman M., Pavić Šimetin I., Pejnović Franelić I., (2012), *Ponašanje djece u vezi sa zdravljem u djece školske dobi 2009/2010, Djeca i mladi u društvenom okruženju*, Zagreb, Hrvatski zavod za javno zdravstvo

